

*“toplumsal
özgürlük”*

YÜRÜYEN YAZILAR

TÖP İzmir Kültür Sanat Meclisi
Zamanımız ve Biz Söyleşileri Yazıları
(2022-2024)

Yürüyen Yazılar

Kolektif

ISBN: 978-625-00-7755-9

Birinci Baskı: Temmuz 2024

Yazar: Deniz Uslu

elyazmalari.com

topizmirkultursanat@gmail.com

Baskı-Cilt:

Printer Ofset A.Ş

865 sk. No: 23 Kemeraltı Konak/İzmir

Tel: 0232 489 88 03

Sertifika No: 52976

YÜRÜYEN YAZILAR

TÖP İzmir Kültür Sanat Meclisi
Zamanımız ve Biz Söyleşileri Yazıları
(2022-2024)

İZMİR'DE ZAMANIMIZ VE BİZ SÖYLEŞİLERİ	7
KAPİTALİZMİN İHTİYACI: SAVAŞ VE ŞİDDET	11
AĞACIN GÖLGESİNDE SINIF SAVAŞLARI	15
ÖZGÜRLÜĞÜN PEŞİNDE: EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ.....	23
YAPAY ZEKÂNIN PERDESİNİ ARALAMAK	33
PATRİYARKA KISKACINDA DİZİLER	37
BRECHT: "SAVAŞÇI SANAT"IN DİYALEKTİĞİ.....	43
YÜRÜYEN BİR YAZI YAZMAK.....	51
SINIRDA KAPİTALİZME KARŞI ÖRGÜTLÜ MÜCADELE....	61

İZMİR'DE SÖZDEN EYLEME KÖPRÜ: ZAMANIMIZ VE BİZ SÖYLEŞİLERİ

Zamanımız ve Biz Söyleşileri, İzmir'de ikinci yılını geride bıraktı. Biriktirdiklerimizi arşivlemek ve bu yolla diğer şehirlerde bu tür söyleşilerin ve buluşmaların yapılmasına önyak olmak, diğer kentlerde de yapılma imkânına dikkat çekmek istiyoruz.

Anlamak ve değiştirmek yolunda tomurcuklar

Zamanımız ve Biz ismi, partimizin de kurucularından Oğuzhan Kayserilioğlu'nun toplumsal durumu, mücadele yollarını ve ihtimallerini tartıştığı o ünlü metninden geliyor. Bugünün devrimci mücadelesine mâl olmuş bu metni, özellikle Toplumsal Özgürlük Partisi üyesi olan ya da partiyi takip eden herkes çok iyi bilir.

Zamanımız ve Biz metninin niyeti olan anlama ve değiştirme için filizler/ihtimaller oluşturma çabası, İzmir'de Zamanımız ve

Biz Söyleşileri başlığıyla yaşadığımız dünyayı ve zamanı anlama ve değiştirme, aynı zamanda hızla değişen kapitalizmin veçhelerine karşı sosyalist değerlere bağlı bakışlar oluşturma gayesiyle yol almaya devam ediyor. İki yıl boyunca ayın ikinci perşembesi yaptığımız bu söyleşilerde, çeşitli alanlarda çalışan ve derinleşmiş kişilerin sunumlarını dinleyip üzerine konuşma fırsatı bulduk. Önceki cümlede geçen dinleme ve konuşma fiillerinin dengesine dair epeyce kafa yorduk, güncel odaklanma kondisyonumuzu da göz önünde bulundurarak şöyle bir etkinlik formülü çıkardık: 50 dakika sunum, 10 dakika ara, 40 dakika forum. Böylelikle anlatanın da dinleyenin de sonuna kadar merakını koruduğu etkinlikler gerçekleştirdik.

Söyleşilerin ana hedef kitlesi parti üyelerimiz oldu. Fakat üyelerin yanı sıra üyelerin önerdiği “ilgili” kişileri de listemize ekleyerek, parti binamızın 35 kişiyle sınırlı mekânına uygun olacak şekilde listeler oluşturduk. Bu listelerdeki kişilere, sunuma dair genel çerçeve metnini ve varsa okuma önerilerini gönderdik. Sunumlara dair geri dönüşleri, eleştirileri ve önerileri de aynı kanal üzerinden aldık.

Tartışmaların metni Elyazmaları'nda

Bütün bunlar toplumsal özgürlük mücadelesinin ihtiyacı olarak ele alındı, farklı tartışmalarla açıldı. Sunum ve forumun sonucunda aklımızda yer edenler, kolektif şekilde kaleme alındı ve pek çoğu Elyazmaları web sitesinde yayınlandı.

Söyleşi konularımızı gündelik, güncel gelişmelere göre değil; partinin ve alan çalışmalarının dönemsel ihtiyaçlarını, eğilimlerini göz önünde bulundurarak belirledik. Her söyleşi öncesinde sunumun temel savlarını, tartışmalarını ve ön okuma önerilerini içeren bir çerçeve metin, sunum yapacak kişiler tarafından hazırlandı ve katılımcılara gönderildi. Böylece söyleşi öncesinde tartışmalara zihnen hazırlanma fırsatı oluşturduk. Ekim 2022'den bu yana hangi başlıklarda söyleşiler yapmışız, kronolojik olarak sıralarsak:

- Aydın Arı - Ekonomik Krizin Veçheleri
- Mazlum Vesek - Edebiyatımızda İşçi Sınıfı
- Haluk Yurtsever - Tarihten Günümüze Siyaset ve Devlet

- Haluk Yurtsever - Komünist Siyaset Eksenleri
- Esra Dabağcı - Bellek Mücadelesi ve Geleceği Hatırlamak
- Sunum-Forum: Kapitalizmin Hareket Yasaları ve İlkel Birikim
- İlker Kalaycı - Brecht'in Epik Diyalektik Yaklaşımı
- Özer Akdemir - Ege Bölgesi'nde Ekolojik Yıkım ve Direnişler
- T. Emre Kalaycı - Yapay Zekânın Ekonomi Politikası
- Marksist Pedagoji Okuma Grubu - Ezilenlerin Pedagojisi
- Sunum-Forum: Feminist Perspektiften Diziler
- Forum: Yürürken Yazmak

Bu söyleşiler her ne kadar sadece dinleyenlerin yararlandığı etkinlikler gibi görünse de konuşanların da yol kat etme aracı oldu. Örneğin, Haluk Yurtsever'in yakın zamanda yayınlanan "Komünist Ufuk" kitabını yazma sürecine destek oldu söyleşimiz. Başka bir örneğimiz, TÖP Marksist Pedagoji Okuma Grubu'nun "Ezilenlerin Pedagojisi"ne dair sene boyu yaptığı okuma ve tartışmaları, bu söyleşiyi yapmak için sunum formatına çevrildi. Hatta bu vesileyle hazırlanan sunum, Eğitim Sen şubelerinde sendika üyelerine de yapıldı. Söyleşiler, İzmir'de yaşayan aydınlara küçük bir kürsü, üretimlerini tartışmaya açabildiği bir mekân sağladı.

Sözden eyleme köprü

Söyleşilerden mücadelemize köprüler de kurabildik. *Ege Bölgesi'ndeki Ekolojik ve Kentsel Yıkım*'ı ve buna karşı direnişin geçmiştten bugüne seyrini konuştuğumuz söyleşi ile Doğanın Çocukları topluluğunun tarihsel zeminini güçlendirmiş, bugünkü fikriyatını beslemiş olduk. *Yürürken Yazmak* başlıklı söyleşi sayesinde yazmak ve yazmamak üzerine derinlemesine konuşma fırsatı bulduk. Devrimci mücadele ile yazma eyleminin bağlantılarına dair sinapslarımızı tazeledik ve yazmanın mücadele içindeki çeşitliliği bizi sunum-söyleşi formundan forum-söyleşi formuna taşıdı. *Kapitalizmin Hareket Yasaları ve İlkel Birikim* söyleşisi Akbelen mücadelesinin ekonomi politikası konusunda zihinlerimizi berraklaştırdı. *Ekonomik Krizin Veçheleri*'ni konuştuğumuzda mevcut durumun ekonomik kriz değil, sermaye birikiminin yoğunlaşması olarak okunması gerektiğini gördük. *Yapay Zekânın Ekonomi Politikası* söyleşisinde, şu an yoğun şekilde gündemde olan

“sihirli” araçları kazıyarak arkasındaki sömürüyü ve tahakkümü bilince çıkardık. *Feminist Perspektiften Diziler*’i konuştuğumuz söyleşide, kültürün içinde farklı suretlerde yuvalanan patriyarkaya karşı kaynak gözlüklerimizi güçlendirmiş olduk. *Geleceği Hatırlamak* söyleşisinde bellek mücadelesi ile toplumsal özgürlük mücadelesinin kesişimlerine dair kafa yorduk. *Brecht’in Epik Diyalektik Yaklaşımı*’nın bugünün sanatındaki olanaklarını konuştuk. *Edebiyatımızda İşçi Sınıfı*’nın izini sürerek bugünün edebiyatında sınıfın temsilini ve olanaklarımızı konuştuk.

Göstermek için göstermek değil! Feyz alınsın diye göstermek!

Başka bir yaklaşımı inşa etmek için sosyal medyada bu etkinliklerin duyurusunu hiçbir zaman yayınlamadık, etkinlik sonrasında da fotoğrafını, videosunu paylaşmadık. Tabii ki “yaygınlaştırmak için gösterme”nin gerekliliğini de bildiğimizden günümüzde pek de alışık olunmayan bu tarzı seçip biriktirdiklerimizi yazıyla paylaşmayı tercih ettik. Listeli davetler yaparak, tartışmalara ve içeriğe yoğunlaşarak “Nasıl görünüyoruz?” dan önce “Ne/nasıl yapıyoruz?” sorularıyla ilerledik, bunu öncelidik.

Zamanımız ve Biz Söyleşileri’nde dönemi tamamladık. Önümüzdeki yıl için fikirler oluşturmaya başladık. Bu fikirlerden biri de bu söyleşilerin başka şehirlerde de yapılmasını teşvik etmektir: Dileriz ki bu yazımız muradına, devrimci mücadeleyi besleyen söyleşiler de şehirden şehire ulaşsın.

KAPİTALİZMİN İHTİYACI: SAVAŞ VE ŞİDDET

“Rosa Luxemburg, sermayenin ilkel birikim yöntemlerinin sürekli olduğunu net bir şekilde ifade etmekte, kapitalist sermaye birikiminde kuvvet kullanmanın zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü ‘şiddet yöntemi, kapitalizm ile doğal ekonomik örgütlenmeler arasındaki anlaşmazlığın doğrudan sonucudur’ ve ‘kuvvet kullanma yöntemi, en kârlı, en hızlı sonuç getiren, dolayısıyla sermaye için en uygun yöntemdir.’ Dolayısıyla bu yöntemin zorunlu sonucu ‘artan militarizm’ dir.”¹

Kapitalizm öncesinde mal ile başlayan üretim tarzı, kapitalizmde yerini paraya (sermayeye) bırakmıştır. Basit ekonomilerde, malın satılmasından kazanılan parayla başka bir mal satın alınır. Bu iki mal birbirine eş değerdir. Ancak kapitalizmde öncelikle paraya (sermayeye) ihtiyaç vardır. Parayla satın alınan mal (meta), emek gücü ve üretim araçlarıyla yeni bir mala (metaya) dönüşür ve daha

¹ İlkel Birikim Sermayenin Kaldırıcı, Ö. Göztepe (ed.), Notabene Yayınları, 2014

fazla bir değere sahip olur. Bu değeri yaratan şey kuşkusuz yeni bir meta oluşturmak için verilen emektir. Artı değerın kökeni burada temellenmektedir.

Şekil 1: İş gününün bölümleri ve artı değer üretimi

Artı değer, kabaca patronun işçiye parasını vermediği kısımdır. İşçi, diyelim ki 12 saatlik çalışma gününde verdiği emeğin sadece bir bölümünün (diyelim ki 6 saat) karşılığını alır, gerisi kalan patrona kalır. Yani patronun işçiden artırarak gasp ettiği, ödenmemiş emektir. İşçi, geri kalan 6 saati patron için çalışır. Buna artı değer denir. Patron artı değeri arttırmak için çalışma saatlerini uzatmaya ve böylece daha fazla artı değer elde etmeye çalışır ki işte bu da işçi-sermaye mücadelesinde sürekli kendini gösterir. Ancak yasal olarak haftalık 45 saatle sınırlı çalışma süresi olmasına rağmen 72 saat çalışan çok fazla işçi olduğunu biliyoruz. Elde edilen kazanımlarla çıkarılan yasalarla günlük çalışma süresi çok fazla uzatılmadığı için patron, emek verimliliğini arttırmaya yönelir. Sermaye sınıfı, teknolojik gelişmeleri destekleyerek ve işçileri eğiterek bir malın daha kısa sürede üretilmesini sağlar. Daha kısa sürede üretmeye başlayan işçinin sömürülme oranı artar. Bir işçinin 6 saat içindeki üretimi hızlandıkça patron için daha çok çalışmaya başlar. Bir firmanın kârı, artı değerın (üretim sürecinde üretilen artı değerın) sermayeye oranıdır. Yani kârı anlamak istiyorsak; üretimde kullanılan sermayeyle ne kadar artı değer üretiliyor sorusunu yanıtlamamız gerekiyor.

Uzun vadede sermaye yatırımlarında kâr düşer, değer üreten tek kaynak da emek olduğu için buradan kapitalizmin temel krizi doğar. Patronlar hem yatırdıkları sermayeyi hem de kârlarını artırmak zorundadır. İşçiyi işten çıkarmak da aslında soruna çözüm olmaz. Çünkü patron ürettiğini işçiye de satmak zorundadır, ancak işten çıkan işçinin parası olmadığı için bir şey satın alamaz.

Toplumsal geçim araçları patronlar için sermayeye dönüştürülür

“Sermayenin önündeki en büyük engel sermayenin kendisidir.”

Kapitalist sistemin kuruluşu, işçinin (köylünün) üretim araçlarının elinden alınmasıyla gerçekleşir. Sistem iyice kendini dayatmaya başladığından beri ilkel (ilksel) birikim sürekli olarak devam eder. Bugün HES’lerin kurulduğu yerlere, Akbelen’e baktığımızda doğal kaynaklardan faydalanan tüm yöre halkı, bunlardan mahrum bırakılmaktadır. Ormanlar, su, zeytinlikler köylüden yeni yasalarla, hatta gerektiğinde zorla alınır ve böylece toplumsal geçim araçları patronlar için sermayeye dönüştürülür. Köylüden koparılan bu üretim araçlarının sermayeye dönüşmesi kilit bir önem taşımaktadır. Yani sıra orada yaşayan üreticilerin (köylülerin) de proleterleşmesi gerekir, bu da özellikle gençlerin şehre göçüp ücretli emekçi olmasına yol açar. Dolayısıyla Marx’ın da belirttiği üzere sürekli işçileştirme, kapitalist sistemin vazgeçilmez koşuludur. 80’ler 90’lar Türkiye’sini önceki dönemlerle karşılaştırdığımızda, işçileşme oranları arasında ciddi bir fark görürüz. 90’lardaki hızlı özelleştirme hamleleriyle beraber köyden kente göçü ve hızlı bir işçileşmeyi fark ediyoruz.

Şiddet uygulamak, sermayenin en kârlı ve hızlı yöntemidir

Rosa Luxemburg, Marx’ın kapalı devre sistem kapitalizm tarifine şöyle bir ek yapar: “Kapitalizm, yaşayabilmek için kapitalizm dışı alanlara ihtiyaç duyar.” Örneğin işgal etme, savaş, HES’ler... Kapitalizm meta değişimini beklemez, kendine yeni alanlar açar. Yani kapitalizm beklemek yerine şiddet uygular. Bu yolla ham maddeye ucuz yolla ulaşılır. Sömürgecilik de gücünü buradan alır. Şiddet uygulamak, sermayenin en kârlı ve hızlı yöntemidir. Dolayısıyla militarizm sürekli ivme kazanır. Diğer ilkel birikim araçlarından bazıları da vergi, dış borçlar, özelleştirme. Türkiye açısından yıllara göre ücretli işçi oranlarına baktığımızda çok ciddi bir değişim görülmektedir. Türkiye halklarının yıllar içerisinde işçileştirilmesi arttıkça yaşanan doğa kıyımlarının, savaşa yapılan yatırımların, dış

borçların, vergi gelirlerinin, devlet-sermaye ortaklığının artması da elbette ki tesadüf değil.

Kapitalizmin hareket yasaları bugün hem yerel hem de küresel ölçekte yaşanan krizlerin ve savaşların nedenini anlamaya parlak bir ışık tutuyor. Ekonomik krizin derinleştiği, savaşların birbiri ardına patladığı, göçün hız kazandığı bu dönemde biz devrimcilere Marx'ın yaktığı bu ışığı yaymak düşünüyor.

Okuma Önerileri

- İlkel Birikim Sermayenin Kaldırıcı, Ö. Göztepe (ed.), Notabene Yay., 2014
- Özay Göztepe, İlkel Birikim ve Acele Kamulaştırma, Notabene Yay., 2018

AĞACIN GÖLGESİNDE SINIF SAVAŞLARI

Fotoğraf: Özer Akdemir

Biricik evimiz, dünyamız; kapitalizmin marifetiyle, türümüzün elinde günden güne hırpalanırken çevre/ekoloji mücadelesi, sosyalistler için başat mücadele alanlarından birine dönüştü. Büyüdükçe saldırganlaşan, saldırganlaştıkça büyüyen devlet-sermaye ortaklığı, tüm canlılığın yaşamını tehdit eden bir hâl aldı. Kâr ve büyüme hırsı, iktidar hırsı ile birleşip bizi yerimizden yurdumuzdan etmeye, bizi hasta etmeye, bizden en temel doğal haklarımızı çalarak bizi çaresiz bırakmaya çalışıyor. Çevre direnişleri bir başkaldırı olmanın ötesinde, bütün bir yaşama sahip çıkma anlayışını da içerdiğinden hepimiz için büyük önem taşıyor. Verilen mücadelelerin sınıfsal niteliği ön planda olduğu gibi kendini insandan koruyamayan, yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalan türlerin yaşamı, geleceği de biz sosyalistlerin, bir arada eşit bir yaşamın imkânlarını arayanların mücadelesine göre belirlenecek.

Ege Bölgesi'nde çevre yıkım projeleri

Yaşadığımız bölge özelinde “Bergama Kapısı” olarak da adlandırılan Bergama'daki altın arama çalışmalarıyla başlayan ve sonrasında ülkenin dört bir yanına yayılan altın arama faaliyetlerine karşı ortaya çıkan direniş, büyük önem taşımaktadır.

Topraktan altın çıkarmak başlı başına büyük bir çevre yıkımıdır. Bergama köylüleri önce topraklarından siyanürle altın ayrıştırılacağını, siyanürün topraklarını, yaşam alanlarını, geçmişlerini, geleceklerini nasıl zehirleyeceğini öğrendiler ve bunun öğrenmenin şokuna rağmen uzun soluklu bir direnişe giriştiler. 90'ların ortalarından 2000'lerin ortalarına dek uzanan bu mücadeleye köylüler, çocuklar, kadınlar hep beraber katıldı. Bu beraberlik o güne dek “çiçek böcek seviciliği” diye basitleştirilen, burun kıvrılan çevre mücadelelerinin bir yaşam mücadelesi olduğunu ortaya koydu ve hareketin tabanı halkılaştı, köylülere dayandı.

“Turkish delight”?

Sermayenin katlettiği bir başka bölge ise Uşak Eşme/Ulubey ilçeleri arasındaki Kışladağ. Burası Avrupa'nın en büyük altın madenlerinden biri ve hisseleri “*Turkish Delight*” başlığıyla yabancı şirketlere satılarak ekolojik yıkımın yanı sıra emperyalist güçlere rant yaratma projesine dönüştürüldü. Haziran 2006'da Kışladağ'da yabancı gazetelerde “*one of the lowest cost pure gold producers*” (*en ucuz elde edilmiş saf altın üreticilerinden biri*) olarak tanımlanan bu madendeki çalışmalar sürerken Eşme ve çevre köylerdeki 1500 kişi “tesadüfi” bir şekilde zehirlendi. Valilik bu toplu zehirlenmenin sebeplerini araştırmak için alınan kanlara el koyarak, aslında zehirlenmelerin sebebini çok iyi bildiğini de gösterdikten sonra, Tabip Odası'ndan birkaç doktorun gizli yaptığı kan tahlillerinde köylülerin kanında neredeyse öldürücü düzeyde siyanür olduğu ortaya çıktı. Hiç de şaşırtıcı olmayan bu tahlil sonuçlarının raporları medyadan itinayla gizlendi. Zehirlenmeler “Eşme'nin şebeke suyuna kanalizasyon karıştığı için meydana geldi.” resmi açıklaması ile kapatıldı. Tüm bu yaşananlara rağmen

kapatılmayan madendeki siyanür kazasından sonra bölgedeki kuzular öldü, yenidoğanlar da çoğunlukla engelli doğdu.

İzmir'in suyu nerede?

Bugün İzmir'in su sıkıntısında büyük payı olan Efemçukuru Altın Madeni, şehrin su ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılayan barajların havzasında yer alıyor. Kentin tek yüzeysel su toplama havzası burası. Yıllar önce bu havzada yapılması düşünülen, yaklaşık 300 bin kişinin temiz su ihtiyacını karşılayacak olan Çamlı Barajı Projesi, Kanadalı TÜPRAG şirketinin açacağı altın madeni sebebiyle iptal edildi. Maden çalışmaya başladıktan sonra bölgenin yer altı ve yer üstü sularını kirlettiği bilirkişi raporları ile ortaya kondu. Suları kirletilen su havzasındaki köyler aylarca susuz kaldı. İBB Efemçukuru köyüne tankerlerle su taşıdı. Bölgenin kamulaştırılmasına kendi parsellerini satmamak için direnerek tepki gösteren tek kişi ise "İzmir'in Yalnız Efe'si" Ahmet Karaçam oldu. Efemçukuru'ndaki baraj projesinin iptalini telafi etmek için inşa edilen ve Erdoğan'ın "İzmir'e suyu biz getirdik." cümlesiyle atıf yaptığı Gördes Barajı, İzmir'in su ihtiyacını karşılayamadı. Barajın dibi delik olduğu için su tutmadı ve Gördes'ten, bu barajdan İzmir'e bugüne kadar tek damla su gelmedi. Öte yandan baraj dolsun diye bölgedeki tüm derelerin baraja yönlendirilmesi nedeniyle Ege Bölgesi'nin en önemli göllerinden ve sulak alanlarından Göl marmara kurudu. Gölde balıkçılıkla geçinen halk ve yaşam alanları kuruyan su kuşları, bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. Sermaye yalnızca ormanlarımızı yok edip canlıların yaşamını tehdit etmekle kalmıyor, aynı zamanda kültürel ve tarihi mirasımızı da yok ediyor. Latmos Dağı'nda 8500 yıllık kaya resimleri, kuvars ve feldspat madenleri için delik deşik edildi. Yatağan'da faaliyet gösteren termik santral için zeytinliklerin, antik kentlerin, çocuk mezarlarının bile yok olması göze alındı. Menteşe ilçesi yakınlarında, ormanlık alanın içinde yapılan çimento fabrikasına karşı Deştin köylüleri aylarca direndiler. Köylülerin yıllarca emek verdikleri ve geçimlerini sağladıkları zeytinliklerini korumak için uzun zamandır verdikleri mücadele sonuç verdi ve 2023 yılında fabrikaya mühür vuruldu.

Kestiğin ağacın gölgesinde oturma!

Muğla'da 1986 yılında yapılan 3 termik santral, bugün 9 köyü yutmuş durumda. Santralleri satın alan Limak Holding 750 dönümlük Akbelen Ormanları'nı da almak ve yok etmek isteyince yıllardır tarım ve yaşam alanları işgal edilerek mağdur edilen köylüler ve çevre eylemcileri yakın zamanda Türkiye'de büyük bir direniş başlattı. Direnişçiler jandarma ve TOMA müdahalesine karşı günlerce mücadele etti. Direniş alanında, jandarma ve polislerin kesmek istedikleri ağaçların gölgesinde dinlenmesi oldukça manidardı. Büyük kısmı ağaçsız bırakılan Akbelen Ormanları'nda kesim çalışmaları küçük bir alan dışında sona erdi.

Hem işçi hem doğa katliamı

Birçok kişinin 2014'te kömür madenindeki patlamayla 301 işçinin hayatını kaybetmesiyle adını ilk kez duyduğu Soma, bu olaydan sonra da sermayenin rant alanı olmaktan kurtulamadı. Soma faciasından birkaç ay sonra Yırca Köyü'nde kurulmak istenen termik santralden zeytinliklerini korumak için direnen Yırca köylüleri, şirketin özel güvenliklerince darp edildi. 6000 zeytin ağacı kesildi. Köylüler engellere rağmen direnişlerinden vazgeçmeyerek kesilen zeytinliklerinin yerine yeni ağaçlar diktiler. Bu direniş sonucunda köye santral kurulmadı ancak köyün 20 km yakınına kuruldu.

Bugün Aydın topraklarının yüzde 80'i, jeotermal santrallerinin kullanımına açılmış durumda. Santraller, zeytinlikleri kuruttu ve tarım alanlarının büyük bir kısmını verimsiz hâle getirdi. Aydın'ın köylerinde halk, şirketin su kanallarına boru döşemesine engel olmak için günlerce nöbet tuttular. Dibine asit dökülerek kurutulan zeytinliklerini, yok edilen tarım alanlarını ve kirletilen havasını kurtarabilmek için mücadele ettiler.

Aydın Tabip Odası'nın 2008-2009 yıllarında yaptığı araştırmalara göre, santral kurulduktan sonra Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hastanesi'nde kansere bağlı ölümlerin yüzde 38 oranında arttığı belirlendi.

Manisa Köprübaşı'nda 1970-1980 yılları arasında işletilmiş olan eski uranyum madeninde normalin 140 katı radyasyon ölçüldü.

Çernobil'in Karadeniz kıyılarına etkisinden bile fazla etki yaratan radyasyon ölçümleri ve uranyum kirliliğinin yıllar önce raporlandığı, fakat medyadan gizlendiği ortaya çıktı. Havada, suda ve topraktaki yüksek oranda radyasyonun akarsularla Ege Denizi'ne ulaşması ve etkinin daha geniş bölgelere yayılması ihtimali var.

Adı "kanser köy"e çıkan Söke'nin Kisir Köyü'nde yapılan ölçümlerin sonucunda musluklardan akan içme suyunda doz sınır değerinin 24 katı fazla radyoaktif Radon-222 gazı tespit edildi. Maden sondajlarının yapıldığı, köye 2.5 km uzaklıktaki yaylada ölçülen radyasyon değeri ise sınır değerin 350-400 katıydı.

Dünyaca ünlü markaların ürünlerini satmak için her türlü yalana başvurmaktan imtina etmediklerini biliyoruz. Coca Cola şirketi de temel haklarımızdan çalarken bunu güzel sloganlarla süslemeyi ihmal etmiyor. İzmir Kemalpaşa'da tesisleri bulunan Coca Cola, her yıl 1 milyon metreküp yeraltı suyu çekiyor ve tek kuruş bedel ödemiyor. Kendilerine niçin harcadıkları suyun bedelini tıpkı vatandaşlar gibi ödemedikleri sorulunca da "yasa böyle" diye yanıt veriyorlar.

Karaburun Yarımadası'nda hâlihazırda 7 rüzgâr enerjisi santrali (RES) proje sahasında, 140 RES tribünü bulunuyor. Bu tribünler yarımadaanın yüz ölçümünün yüzde 89'unu kapsıyor. Uzun yıllardır RES tarafından adeta istila edilen Karaburun'a şimdi de güneş enerjisi santrali (GES) ekleniyor. RES direkleri tarafından adeta abluka altına alınan Karaburun'a bağlı Yaylaköy, Eğlenhoca Köyü ve Parlak Köyü yakınlarında yapılmak istenen GES projeleri de binlerce yılda oluşan bitki örtüsünü yok edecek. Özel Çevre Koruma Bölgesi içerisinde kalan alanda projelendirilen GES'ler, köylülerin ellerinde kalan son mera alanlarının üzerine yapılması planlanıyor.

Çevre eylemleri ile yayılan umut

15 yaşında bir çocuğun okulu kırıp iklim grevlerine başlamasıyla hepimizin gözündeki perde aralandı ve gözlerimizin önünde yok olan dünyamızla yüz yüze geldik. Bilim insanlarının öngördüğü aşırı iklim olaylarını bir bir yaşamaya başladık. Öngörüler öyle hızlı bir şekilde gerçekleşmeye başladı ki ırkçı, kapitalist sistem karşısında nur topu gibi yeni bir fobimiz oldu: ekofobi (ekolojik felaket korkusu).

Aslında biz sosyalistler, devlet-sermaye işbirliğinin halkı hasta etmek için hiçbir şeyden kaçınmayacağını çok iyi biliyoruz. *Kapitalizmin İhtiyacı: Savaş ve Şiddet* söyleşimizde de değindiğimiz gibi ucuz ham maddeye ulaşmak isteyen sermaye, halkın geçim kaynaklarını elinden alarak kendine yeni alanlar açar. Cudi'de savaş politikaları için ormanları yok eden iktidar, Manisa/Gölmarmara'nın kurumasından da rahatsızlık duymuyor elbette.

Bugün başta devrimciler olmak üzere, tüm yaşam savunucuları, çevre/ekoloji örgütleri, bağımsız eylemciler; köylülerin mücadelesinin yanında yer alarak devlet-sermaye ortaklığını açığa vurmaya çalışıyor. Ülkesini, vatanını seven köylüler; biber gazıyla, copla ve devletin gerçek yüzüyle tanışıyor. Ahmed Arif'in dizeleri güncelliğini koruyor:

*Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...*

Ekonomik büyüme de kâr hırsı da açık ki “yaşamın doğası”na aykırı. Ne kadar fazla kazanırsan kazan yaşamdan yana olmuyor, keza tam tersi de öyle. Çevre felaketleri, geleceksizlik, sınıflar arasında gittikçe açılan makas; daha fazla yoksulluk ve çaresizlik demek. Neyse ki sınıfsızlaştırma gayesi için “aynı gemideyiz” klişesine aşıyoruz da Hubert Reeves'in ünlü “Doğayla savaş halindeyiz, kazanırsak kaybedeceğiz.” sözünü yeniden yazıyoruz: “Doğayla savaş halindeler, kazanırlarsa; hepimiz kaybedeceğiz.” Bizi hasta eden sistemin ve yürütücülerinin daha fazlası uğruna; yoksulların, bizim, kendisinden olmayanın gözünün yaşına bakmayacağı da açık.

“3-5 ağaç için” toplandığımız günlerden bu yana çok şey değişti. Devrimciler, çevreciler, bağımsız eylemciler, yaşam savunucuları olarak bu “örgütlü” kötülük karşısında parçalanmadan, mücadele azmini ve arzusunu koruyarak, ortaklaştığımız taktik ve strateji etrafında toplanarak, birbirimize güvenerek, konunun öznelere öne

taşıyarak mücadele etme sorumluluğu ve kazanma ihtiyacı tüm notalara basıyor. Sorumluluğumuz ve zorunluluğumuz bu sesi duymak ve mücadelemizin taşlarını döşemekten geçiyor.

Kapitalizm gölgesini satamadığı ağacı kesmeye devam ediyor. Buna karşı çözümümüz “gölgenin para ederliğini göstermek” değil, sistemin talanına karşı mücadele ederken ağacın gölgesinde dinlenmek.

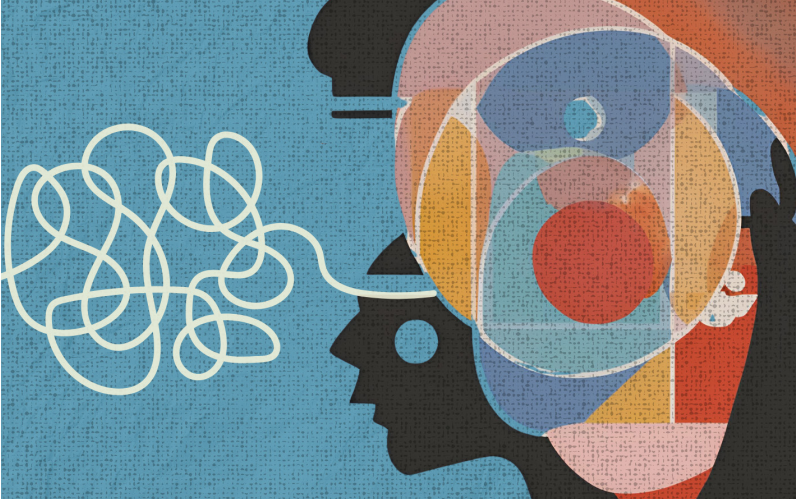

Okuma-İzleme Önerileri

- Anadolu'nun Altın'daki Tehlike, Özer Akdemir, Evrensel Bas.Yay., 2011
- Alethea/Hakikat, Ethem Özgüven, Petra Holzer, 2007 (Belgesel)
- Yalnız Efe, Halime Özçelik, Özer Akdemir, 2019 (Belgesel)

ÖZGÜRLÜĞÜN PEŞİNDE DEVİNEN BİLİNÇ: EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ

Pedagoji, yani eğitimbilim, *paid* (çocuk) kökünden geldiği için çocuk eğitimi hakkında düşünme olarak tanımlanırdı. Ancak 20. yy.'da gelişen pedagoji kuramlarıyla beraber pedagojinin yalnızca çocukları değil, yetişkinleri de ilgilendiren bir bilim olduğu bakışı öne çıktı. Beraberinde, insanın her ediminin pedagojik bir tarafı olduğu bakışı yaygınlaştı ve toplulukların, örgütlenmenin bir yöntemi olarak pedagojiye dair kafa yorması önemli hâle geldi.

Pedagoji evrensel, mutlak bir yasa değildir. Her felsefi düşünüş, her ideoloji eğitime dair farklı şeyler söyler. Dolayısıyla bugünü kuran, geleceğe bakan her fikrin, her sosyal hareketin diğerlerinden ayrılan bir pedagojisi vardır. John Dewey pragmatik bakışımı eğitime uygulamaya çalışmış, “işe yararsa doğrudur”dan “işe yarayan bir eğitime” doğru çizgi çekmiş, Wilhelm Reich’in baskılanmaya karşı savunduğu özgürlük fikri Summerhill Okulu’nda formüle edilmeye çalışılmıştır. Kurşuna dizilen Francisco Ferrer; laik, bilimsel çizgi-

deki Modern Okul'un temelini bilimsel, anarşist fikriyatına uygun şekilde kurmuştur. İvan İllich, okulun toplumsal işlevini tartışıp tahakkümsüzlük ufkuyla *Okulsuz Toplum*'u yazmıştır. Ünlü Sovyet Pedagog Makarenko, eşit-özgür bir toplumun birlik olma kodlarını çocuk eğitimine uygulamaya çalışmış; ebeveynler, çocuk eğitimi ve kendi deneyimleri hakkında çok sayıda çalışma yapmıştır. Benzer şekilde, eşit-özgür bir yaşamın toplumsal olarak kökten değişiklik ile mümkün olduğu fikrinin peşinden giden bir devrimci olarak Freire de toplumu ezenler ve ezilenler karşıtlığı üzerinden okuyan bir felsefenin ve ideolojinin mensubu olarak *Ezilenlerin Pedagojisi* fikrini ortaya koymuştur.

Pedagoji yalnızca okulla, öğrenci-öğretmen ilişkisiyle sınırlı değildir; iletişimin, etkileşimin olduğu her alanda vardır. O sebeple bir örgütün içerisindeki öğrenme-öğretme ilişkisinden, çocukların akran öğrenimine, direnişlerin okul görevi görmesinden bir işi birlikte yapma kültürümüze kadar çeşitli alanlara pedagoji marifetiyle tekrar bakmamız gerekiyor.

Yeni bir dünya isteyenler, yeni bir toplumsal düzeni kurmanın peşinden koşarlar. Yeni düzen ancak yeni insanlarla kurulur. Yeni insanlar da ancak yeni bir düzende yeni bir insan olurlar. İşte bu diyalektik çevrimde, dünyanın gidişatından memnun olmayanların eğitime dair bir fikir ortaya koymaları gerekir. Freire'den önce de bu fikirler ortaya atılmıştır. Lenin'den Makarenko'ya ve Vigotski'ye, İtalyan Marksist Antonio Gramsci'den Afrikalı devrimci önder Amilcar Cabral'a ve Harun Karadeniz'lere ve Hikmet Kıvılcımlı'ya kadar çok sayıda kişi bu konuya kafa yormuştur.

İki türlü bir kafa yormadır bu: Öncelikle işçi sınıfının, sömürülenlerin, ezilenlerin, sesi duyulmayanların güçlenmesi ve örgütlenmesi için **bilinç oluşturma**; ikinci olarak da öncülerin eğitilmesidir. Yani ünlü **eğiticilerin eğitilmesi** ilkesi.

Ezilenlerin Pedagojisi kitabı bu tartışmaların açık seçik yapıldığı, yeni ufuklara ve kavramlara doğru bir yolculuğa kaynaklık etmeye devam ediyor. Bugün alternatif okulların, muhalif tiyatroların, sendikaların, kültür merkezi çalışmalarının, devrimci eğitim toplulukla-

rının, tartışma gruplarının ve devrimci sanat gruplarının Freire'nin kavramlarından öğreneceği çok şey var.

Katolik Eylem Hareketi'nden Ezilenlerin Pedagojisi'ne

Pedagoji yoluyla mevcut toplumsal durumu ezen-ezilen karşıtlığı üzerinden tanımlayan ve kendisinden sonra üretilen tüm yetişkin eğitimi alanını etkileyen Paulo Freire, 1921'de Brezilya'da orta hâlli bir aileye doğdu. Annesi inançlı bir katolik, babası değildi. Bu farklılığın yaratabileceği çatışmadan uzak, sevgi dolu bir ailede büyüyen Freire'de, farklılıkların gerilimsiz bir şekilde bir arada olabileceğinin tohumları atıldı. Çocukluğunda, 1929'da başlayan, dünya ölçeğinde yaşanan ekonomik krizle beraber yoksulluğun yıkımını yaşadı ve yoksulluğun sonuçlarını gözlemledi. Üniversiteye gidip Portekizce öğretmenliğine başlayan Freire, yine eğitimci olan Elza ile evlendi ve onunla birlikte Katolik Eylem Hareketi'ne katıldılar. Küçük burjuva yaşamın, Hıristiyanlığın değerleriyle çeliştiğini anlatmayı amaçlayan bu hareket için zengin ailelerle bir araya gelerek çalışmalar yaptılar. İki için de hüsrarla sonuçlanan bu çalışmalar, yerini işçi ailelerle yaptıkları çalışmalara bıraktı. 1950'lerin sonunda üniversitede dersler vermeye başlayan Freire, işçilere okuma-yazma öğrettikleri "kültür çemberleri" çalışmalarına başladı. Bu çalışma, okuma-yazma bilmeyenlerin oy verme hakkının olmadığı dönemin Brezilya'sında işçilerin yurttaş olarak görülmeleri için ilk adımı atmalarına yardım etti.

1900'lerin ikinci yarısında ABD, kendi çıkarlarını korumak ve arttırmak için Güney Amerika ülkelerinde iç savaşlar ve CIA destekli darbeler organize etti. Bunlardan biri olan 1964 Brezilya darbesiyle bir süre tutuklu kalan Freire, 15 yıl sürgünde yaşadı. 1980'de çıkan afla ülkesine geri dönüp çalışmalarına devam etti ve 1997'de üzerine konuşulacak ve düşünülecek koca bir külliyat bırakarak yaşamını yitirdi. Freire'nin düşünme biçimini etkileyen temel anlayışları şöyle sıralayabiliriz:

- Sosyal adalet, yoksul ve ezilen gruplara karşı bakışı, güçlü bir perspektifi olan *Hristiyan sol*.
- İnsanın sadece belirli bir güdüden oluşmadığını tarihsel bir varlık olduğunu, hayvanlar ve insanlar arasındaki farklarla açıklayan (insan merkezli bakış anlamında) *hümanizm*.
- İnsanın eylemleri yoluyla kendilerini var ettiklerine sık sık vurgu yapan *varoluşçuluk*.
- Frantz Fanon'un *ırkçılık ve kolonicilik karşıtı eşitlik anlayışı*. (Fanon'un bu yaklaşımı öncelikle Che Guevera'ya ilham vermiştir ve bir Portekiz sömürgesi olan Brezilya'da da karşılık bulmuştur.)

Tahakküm ilişkileri tasviri: ezen-ezilen ikiliği

*“Kimse tek başına, kendi çabasıyla
kendini özgürleştiremeyeceği gibi
başkaları tarafından da özgürleştirilemez.”*
Paulo Freire

Ezen ve ezilen sözcükleri çağrışımları aracılığıyla bize çok şey söyler. Hatta sözcüklerin anlamlarına derinlemesine baktığımızda yüzeyde karşımıza çıkandan daha karmaşık bir ikiliği görürüz. Ezenlerin dünyasına doğan; yaşamını, varlığını ilk önce ezenlerin dünyasına ait sözcüklerle, kavramlarla açıklamaya çalışan ezilenleri görürüz. Kontrol altına alınmış fikir dünyasının, ezenlerin baskısıyla nasıl şekillendiğine tanık oluruz. Yazının bu bölümünde ezenlerin dünyasında, ezilenlerin kendi özgürlük mücadelesini nasıl yürütebileceğine dair Freire'nin kavramlarından bazılarını açacağız.

Freire, ezen ve ezilen karşıtlığı üzerine konumlandığı iki toplumsal sınıftan ezenleri adaletsizlik, sömürü ve baskıyla insanlaşmayı engelleyenler; ezilenleri ise özgürlük ve adalet özlemi duyanlar, kendinden çalınan insanlığı yeniden kazanmanın yollarını arayanlar şeklinde tanımlar. Bugün ezilenler karşımıza “azınlık, risk altındaki gruplar,

marjinaler” gibi isimlendirmelerle de çıkar. İsimleri değişse de üzerlerindeki baskı ve sömürü benzerdir.

Ezenler, ezilenlerle hayırseverlik ilişkisi kurar. Ezilenler, ezenlerin dünyasına uygun şekilde yaşarsa ancak o zaman insan olarak görülebileceğine inandırılır. Adaletsiz bir düzenin kökleri, hayırseverlikten güç alır; oradan beslenir. Freire ezilenlerin kendi arasında öncelikli olarak dayanışmayı esas almaları gerektiğine dikkati çeker. Çünkü dayanışma, yatay bir ilişki imkânı barındırır, dolayısıyla hiyerarşik değildir. İnsanlaşma birbirini gözeterek, birbirine destek olarak mümkündür. Ezilenler açısından ezenler gibi olmanın, ezer hâle gelmenin bir kurtuluş kapısı olduğunu; ancak bu kapının bireysel kurtuluştan fazlasını vaat etmediğini de ekler. Freire’nin bununla anlatmak istediği bizde “Kurtuluş yok tek başına..” sloganı ile meydanları dolduruyor.

Temelde ezilenlerin özgürleşmesinin önündeki en büyük ve ciddi sorun; ezilenin, ezenin bilincini kendinde içselleştirmesidir. Ezilenin tüm dünyası, insanlaşma algısı, ezenin kodlarıyla oluşuyor. Yani ezilen, insanlaşmak için çareyi ezen gibi olmakta buluyor; bu yolla insanlaşacağına, kabul göreceğine inanıyor. Oysaki insanlaşma; insanlığı elinden çalınmış olan ezilenlerin, kendi özgürlük mücadelesini yürütmesiyle mümkündür. Ezilenlerin sorumluluğu, kendini özgürleştirirken tüm ezilenlerle beraber özgürleşmekte yatıyor. İşte bu özgürleşme yoluna giren insanı Freire “yeni insan” olarak tarif ediyor.

Diğer yandan özgürleşme mücadelesinin biraz korkutucu olduğunu hatırlatarak ezilenlerin, ezenlerin dünyasına doğduğunu yineliyor Freire. Bu dünyada ezenlerin gözlüğünü takan ezilenler için kendini tanıma, kendi gibileri bulma, adalet arama çok da kolay değildir. Ezilenler, bu gözlükten gördükleri dünya karşısında, değersizlik hissiyle ikiye bölünmüş bir benlikle yaşamak zorunda kalırlar. Bölünmüş benliği ona kendisinin hiçbir işe yaramadığını söyler durur. Freire, kendini “şeyler” gibi hisseden ezilenlerin gerçek olmayan bu düşüncesinin değiştirilebilir olduğunu “Ezilme gerçekliği çıkışı olmayan, kapalı bir dünya değil; dönüştürülecek kısıtlayıcı bir durum.” cümlesiyle ifade eder. Bölünmüş olarak yaşamaktansa içimizdeki ezeni püskürtmeye, kendine yabancılaşmaktansa insani bir dayanışma kurmaya,

seyirci olmaktansa kendi seçimleriyle yaşamın bir oyuncusu olmaya, sessiz kalmaktansa yeniden ve yeniden yaratmaya çağırır ezilenleri. Kendi gerçekliğinin yarattığı bu trajik acının dermanının ise kendisine, tıpkı kendisi gibi ezilen halka duyulan koşulsuz, içten sevgide filizlendiğini söyler; birlikte mücadelenin en önemli anahtarını, içten sevgide görür Freire.

*“Ne de olsa hiçbir gerçeklik
kendi kendine dönüşmez.”
Paulo Freire*

Özgürleşmenin tüm aşamalarında ezilenlerin, ontolojik ve tarihsel bir mücadele yürüttüğünü bilmesinin önemi büyüktür. Bu düşünüş, ezileni kendi eylemiyle buluşturur. Düşünme ve eylemin birlikteliği, masabaşı devrimciliğin önüne geçer. Özgürleşme mücadelesinin temel adımlarını şöyle belirler Freire: **Keşif, örgütlü mücadele, conscientizaçao (eleştirel bilinç)**. Bu üç adımın iç içeliği, mücadelenin farklı imkânlarını da beraberinde getirir. Özgürlüğün armağan edilmeyeceğini ancak ve ancak fethedilebileceğini söyleyen Freire, conscientizaçao’yu yani eleştirel bilinci inşa etmenin koşulunu diyalogda görür. Çünkü diyalogla dünya yeniden anlam kazanır. Diyalog kuran kişi hem eylemi hem de düşünmeyi bir araya getiren kişidir, öznedir. Ezilenler özneleşerek kendi bilincini değiştirmedeği sürece, içinde yaşadığı maddi koşulların değiştirilmesi gerçek bir özgürlüğe karşılık gelmez. Dolayısıyla conscientizaçao (eleştirel bilinç), gerçek düşünmenin kapısı dışarıdan açılmaz. Bu bilinç, bir defa olup biten bir şey değil; bir süreçtir ve sürekli bir devinim hâindedir. Eleştirel bilincin marifetiyle ortaya çıkan praxis ise örgütlenmeyle, örgütlü mücadele ile hareket alanı sağlar. Birlikte yapmanın gücü, ezenlerin ördüğü duvarı aşındırır. Örgütlü mücadele ile ezilenler, kendisine dayatılan dünyaya karşı özgürleşmenin peşine düşer.

Direnış tasviri : Bankacı eğitime karşı problem tanımlayıcı eğitim (özgürleştirici eğitim)

“Eğitim anlatım hastalığından mustarıptır.”

Paulo Freire

Öğretmenler ve öğrencileri iki ayrı kutup olarak ele alan bankacı eğitim modelinde Freire öğretmenleri ezen, öğrencileri ise ezilen kategorisinde inceler. Bankacı eğitimde, bütünlükten koparılmış bilgileri öğrenciye aktaran öğretmen, aynı zamanda öğrencileri disipline edendir. Öğrenci bilgiyi ezberleyip geçer, bağlamından koparılmış bilgiyle gündelik yaşamda ne yapacağını bilemez. Bankacı eğitim modelinin bu anlayışı, öğrencileri doldurulması gereken kaplar olarak görür. Sartre’ın kavramıyla öğretmen, bilgileri öğrenciye *tıkıştırır*. Parayı bankaya yatıran sermayedarın banka memurluğunu yapan öğretmen de bilgiyi bir yatırım aracı olarak görür. Dünyayı değiştirmek, dönüştürmek için gerekli olan eleştirel bilinci güdük kalan öğrenciler ise olsa olsa bilgi koleksiyoncusu/istifçisi olabilirler. Ezenler, ayrıcalıklı konumlarını sürdürmek için bankacı eğitim modelini öne çıkarır; çünkü eleştirel bilinç sahibi ezilenlerin yapacaklarından korkarlar. Bu eğitim modeli egemenliğin pratiğidir.

Ezilenlerin ihtiyacı ise özgürleşme pratiğidir, bu pratiği de problem tanımlayıcı eğitim modelinde bulur. Bu modelde dünyayı bir problem olarak tanımlayıp yeniden ve yeniden anlamaya çalışmak önemlidir. Öğretmen ve öğrenci birbirinin içine geçen bir yapıdadır, sürekli birbirlerinden öğrenme hâlinededirler, birbirlerinin yoldaşı olma yolunda bir ilişki geliştirirler. Bu ilişkide öğretmenler ile öğrenciler birbirinden iki farklı kutup gibi uzaklaşmaz, özgürleşme ihtiyaçları ortaklaşır.

Freire’ye göre, ezilenleri bir yatırım nesnesi olarak gören eğitim faaliyetinin yerine hümanizmle yoğrulmuş, diyalog anlayışına dayalı özgürleştirici bir eğitimle ezilenlerin özgürleşmesi mümkündür. Böylece ezilenler/ öğrenciler nesne olmaktan özne olmaya dönüşürler. Öğretmen-öğrenci gibi ayrımlar, karşıtlıklar yerine birlikte öğrenmek, özgürleşmenin sorumluluğunu almak vardır. Ezber bilgi

edinimi yerini idrak etme devinimine bırakır. Problem tanımlayıcı eğitimde bilinç su yüzüne çıkar, çıkarılır; bankacı eğitimdeki gibi boğulmasına izin verilmez. Eleştirel düşünmeyi ve yaratıcılığı her daim canlı tutmaya çalışan öğretmen, öğrenci ile bütünleşir, bir olur. Öğrenciler de durağan bir gerçeklik değil, her zaman olma sürecindedir; kendi hızıyla öğrenir; öğrencilerin kendi özgün koşulları, öğrenmenin belirleyicisidir. “Eğitim böylece praksis içinde sürekli yeniden oluşturulur.”

Hümanist ve özgürleştirici bir praksis olan problem tanımlayıcı eğitim, yaşama dair devrimci bir umut taşır. Egemenlere tabi kılınan ezilenlerin kurtuluşu bireycilikle değil, dayanışmayla mümkündür. Problem tanımlayıcı eğitim egemenlere hizmet etmez, çünkü yalnızca devrimci bir toplum *neden* diye sorma cesaretini gösterir. Ezilenleri özgürleştiren bu modelde devrimci önderler tüm iktidarı ele geçirmeden de bu yöntemi uygulanabilir. Tek bir şartla, ilk andan itibaren devrimci yani diyalogcu olmak kaydıyla.

Ezenler kendi eylem kuramını oluştururken ezilenlerle diyaloga başvurmazlar, çünkü ezilenlerin eleştirel, yaratıcı düşünebilmelerini istemezler. Ezenlerin, ezilenlerde olmasını istemediği şeyi, devrimci önderler istemelidir ve insana duyduğu sevgi ve inançla birleştirip halkla diyalogunu kurmalı ve eylemlerini inşa etmelidir.

Biz ne durumdayız?

Ezilenlerin Pedagojisi'ni tartışmak, tartışmanın içeriğinden de kaynaklı olarak aynı zamanda kendi çalışmalarımıza dair yeniden bir bakışı ve eğitim çalışmalarımızı, topluluk içerisindeki iletişimi, örgütlenme biçimlerimizi bir de bu gözlükten görmemizi gerektiriyor.

Toplumsal Özgürlük Partisi olarak da, partinin sunduğu paradigmayı temel alarak hareket eden örgütlenmeler olarak da aslında oldukça pedagojik bir çalışma yapıyoruz. Meclis tipinde örgütlenmek ve hareket etmek, tüm karar alma ve uygulama süreçleri boyunca üyelerin birbirinden sürekli öğrendiği ve birbirine sürekli öğrettiği bir biçimi ortaya çıkarıyor. Yani ezilenlerin pedagojisi gözlüğümüzü takarak bakacağımız ilk yer kendimizin bulunduğu topluluklar olmalı.

Bir de elbette kitle çalışmalarındaki pedagoji var. Örneğin en etkili çalışmalardan birisi çocuk çalışması. **Her Yer Çocuk** yaz etkinliklerini düşünelim, üyelerimiz ve onların çevrelerindeki gönüllüler, emekçi mahallelerindeki binlerce çocukla temas ediyor. Çocuklar çalışmalarda söz ve karar sahibi oluyor, yön veriyor. Gönüllüler çeşitli kültür-sanat etkinlikleri yoluyla çocukları özneleştirmeye gayret ediyor. Öğretmen pozisyonundaki gönüllüler her zaman bir şeyler de öğrenerek, fark ederek yürütüyor atölyeleri. Böyle olunca çocuklarla kurulan ilişki bir çeşit yoldaşlaşmaya dönüşüyor.

Mor Dayanışma'nın temel felsefelerinden biri olan "birbirimiz için birlikte eylemek" aslında ezilenlerin pedagojisinin kadın mücadelesine tercümesine denk geliyor. Yine bilinç meselesinde, "bilensizlikten bilmeyenlere" giden bir bilinçten ziyade, hep birlikte eyleyerek öğrenmek, eylemek, özneleşmek, özgürleşmek çizgisini öne çıkartan buluşmalar, atölyeler, eylemler, organize ediliyor.

Pedagojik tarafı ağır basan çalışmalardan biri de **Serüven Kültür**'deki atölye çalışmaları, buluşmalar, tartışmalar, üretimler... Bunların hepsi çok değerli öğrenme-öğretme süreçleri. Serüven Kültür'e sürekli gelen, faaliyetlerine katılan pek çok kişi orasının şimdiye kadar benzerini hiç görmediği bir okul olduğunu anlayacaktır. Çünkü Serüven Kültür'deki çay-kahve içme eyleminden atölye işleyişlerine kadar ince ince örülen dayanışma ve kolektivite ve her etkinlikte bir şekilde ortaya konan eleştirel, karşı-hegemonik zemin oraya gelen giden kişilere yepyeni bir düşünme biçimi kazandıracaktır. Hele de kişi, bu eleştirel düşünce ile eleştirel kolektif pratiği de birleştirebilirse o zaman özgürleşme yolunda da önemli bir adım atmış olacaktır. Serüven Kültür'deki sinema atölyesi bu konuda iyi bir örnek çıkardı. Öğrenci-öğretmen yoldaşlığını sağladı. Yönetmen merkezli sinema anlayışının karşısına konumlanacak şekilde çalışıldı. Kolektif şekilde senaryoyu yazıp dayanışma yoluyla çekimleri yaptılar ve şimdilerde gösterimlerini organize ediyorlar.

Yine partinin **eğitim çalışmaları** bu pedagojik bakışın önemli örneklerindedir. Tek kişinin anlattığı diğer herkesin sadece dinlediği bir biçimden herkesin konuştuğu, deneyimleriyle beslediği bir

eğitim biçimine doğru evrilmemiz bunun önemli bir çıktısı olarak görülmelidir.

Kültür çalışmalarında katılımcı, kolektif biçimler aramamız, **Birlikte Müzik, yazı atölyeleri** gibi denemelerle topluluğumuzun bu biçimlerde deneyim kazanmasına önayak olmak çok değerli bir yerde duruyor. Bunların her biri toplumun özgürleşmesinin ihtiyaçlarından hareketle ortaya çıkan, katılımcıların kendi eyleminin öznesi olmaya doğru ilerlediği atölyeler. Her bir atölye eleştirel bilinci ortaya çıkaran çalışmaların ürünü ve her bir atölyenin mutlaka bir eylemi var.

Bu tartışmayı *Zamanımız ve Biz Söyleşileri* kapsamında yapmamızın en önemli motivasyonu, partimiz öncülüğünde oluşturulan **Eleştirel Pedagoji Okuma-Tartışma Grubu**'nun biriktirdikleriyle pedagoji alanına yön verme iradesidir. Böylece bu alana dair derinleşme ve kendimizi sınavarak güçlendirme imkânı yaratmış oluyoruz.

Pedagoji kendinden menkul bir çalışma alanı değil bizler için. Ancak ve ancak söz ve eylemin birleştiği yerde anlamını bulduğunu düşünüyoruz. İşte tam da yeni insana, sosyalist bir düzene dair hayallerimizle birleştiği noktada pedagojiyi, eyleyerek keşfetmenin kılavuzu olarak görüyoruz.

Okuma Önerileri

- Ezilenlerin Pedagojisi, Paulo Freire, Ayrıntı Yayınları, 2023
- Peter Mayo, Gramsci - Freire ve Yetişkin Eğitimi Dönüştürücü Eylem Fırsatları, Ütopya Yayınları, 2011

YAPAY ZEKÂNIN PERDESİNİ ARALAMAK

Yapay zekâyı (YZ), gencinden yaşlısına çevremizdeki pek çok kişiden özellikle son dönemde sıkça duyuyoruz. Dillere daha çok bir çeşit “mucize” gibi dolanan YZ uygulamaları zaten uzun süredir pek çok alanda kullanılıyordu. Yakın dönemde sohbet uygulamaları, görsel, işitsel ve yazılı eser üretme uygulamalarıyla birlikte çok sayıda kişinin gündemine girmiş oldu. Öğrenciler ödevlerinde, çevirmenler çevirilerinde, müzisyenler şarkı sözlerinde ve altyapılarında, ressamlar çizimlerinde YZ'nin olanaklarından faydalanıyor. Bu büyük olanaklar havuzunda her şey çok güzel görünüyorken perdeyi aralamak, YZ'yi enine boyuna ele almak, yaşama ve mücadeleye katabilecekleri kadar -belki de daha çok- mevcut düzenin devamı bağlamındaki işlevini de konuşmak gerekiyor. Bu da bizi meselenin ekonomi politiğine götürüyor.

YZ'nin doğuşu 1943'teki sinir ağlarının temelinin kurulmasına dayanıyor. O günden bugüne bazı dönemler egemenlerin ve bilim

dünyasının ilgisi azalsa da yapay zekâ çalışmaları özellikle son yıllarda hızlanarak devam ediyor.

Bu “mucizevi” aracın gelişimi, insanlarda umut, kaygı, korku, merak gibi benzer duygular oluşturuyor. “Robotlar/yapay zekâ dünyayı ele geçirip hepimizi öldürecek/köleleştirecek” üzerine yükselen *teknokötümsellik*, “robotlar kölemiz olacak biz sefa içinde yaşayacağız” temelli *teknöütopyacılık*, “beynimizi bir yere yükleyeceğiz, sonsuza kadar ölmeden yaşayacak ve rahatlıkla kendimizi gerçekleştireceğiz” hayalleriyle *teknopolyannacılık*, “teknoloji tüm sorunları çözecek” *zemininde teknoşovenizm* bu eğilimlere dair örnekler olarak sıralanabilir.

YZ’yi inşa eden işçiler

YZ teknolojisi, temelde kapitalizmin bir gelişme, genişleme hamlesi. Fakat sistem burada da her zaman yaptığı gibi kendi çıkarlarını herkesin çıkarınaymış gibi göstermenin peşinde. Geline noktada YZ, kamu yararı gözeten, salt algoritmik/matematikselsel bir araçmış gibi görülebiliyor. YZ şirketlerinin artı değer için organize olmuş bir şirket yapısı olduğu gözden kaçabiliyor. Bu hegemonik perdeyi kaldırmayı başarabilirsek YZ’nin sermayenin hangi ihtiyacına denk geldiğine ve gerçekte neyin üzerinde yükseldiğine dair konuşabiliriz. Böylece YZ’nin karşı-hegemonyanın kurulması ve eşitlik-özgürlük mücadelesindeki olası işlevleri üzerine konuşulabilir.

Öncelikle bilinmelidir ki, YZ, sanılandan çok daha yoğun bir insan emeği zeminine sahip. Özellikle enformasyon ve iletişim malzemelerinde gerekli olan ham maddelerin elde edilmesi kısmında yoğun bir işçi sömürüsü gerçekleşiyor. Endonezya’da kalay çıkararak maden işçileri “maden köleliği” diye ifade edilen koşullarda çalışıyor. Silikon Vadisi çalışanları yüksek maaş karşılığında yüksek stresli bir çalışma içindeler. Katı bir disiplin altında çalışan montaj işçileri, taşeron bilişim işçileri, imalat, bakım, temizlik gibi alanlarda çalışan -özellikle göçmen ve kadın- işçiler, “modern ter fabrikası”nda bunaltıcı koşullarda çalışan çağrı merkezi işçileri, İnternet üzerindeki veri akışını denetleyen ve kimsenin görmeye dayanamayacağı içerikleri kontrol eden “duygusal emek işçileri”, “deneyim çiftçiliği” için gecelerce uykusuzluk çeken “güvencesiz oyun işçileri”, muazzam miktar-

daki veri üzerinde tasnif için işaretleme, seçme, etiketleme yapan “etiketleme işçileri”, dil işleme araçları için çalıştırılan mahkûmlar, Uber arabalarını sürme, paket taşıma vb. işlerde İnternet takibiyle çalışan “gig işçiler”...

İşçilere karşı YZ

YZ, şirketler tarafından kâr elde etmenin yanında aynı zamanda işçileri kontrol etmek ve örgütlenmelerini engellemek için de kullanılıyor. Google, Meta, Amazon gibi şirketlerin tüm verileri denetimi altına alma çabası, yazılım şirketleriyle devletlerin ve orduların işbirliğiyle insanların davranışlarının ve iletişimlerinin çeşitli parametrelerle verileştirilmesi ve denetim altına alınmasına yol açıyor.

Bir yandan da şirketlerin işe alacakları kişilerin ne zaman “tükeneneğini” hesaplaması, çalışanların bir arada oluşlarını ısı haritaları ve dijital asistanlarla kontrol etmek (böylece sendikalaşmalarının önüne geçmek), çalışanların hızlarını, molalarını, çalışma yollarını belirleme gibi işlevleri de YZ üstleniyor.

YZ aynı zamanda gereksinim duyduğu işlem gücü, veri trafiği, depolama gibi ihtiyaçlarla ekoloji açısından da ele alınmayı gerektiriyor. İklim krizinde YZ'nin çözüm olacağı fikri şirketler marifetiyle pişiriliyor, oysa YZ'nin iklim krizine çözüm olması bir yana dursun büyük modellerin geliştirilmesi ve eğitilmesi muazzam derecede enerji tüketimini gerektiriyor.

Algoritmanın yanlılığı

YZ uygulamaları, sonuçta az sayıda devasa veri kütüphanesinin içindeki büyük bir miktardaki verilerin, operatörler tarafından ilişkisellik içerisinde yeniden üretilmesine dayanıyor. Bu işlem tarafsız, matematiksel bir işlemin sonucu olarak görülebilir. Ama aslında mevcut hegemonya ne ise, YZ'nin hegemonik ilişkiselliği de odur. YZ'nin beyaz, erkek temelli algoritmasının, otomatik işe alım, kredi skoru hesaplama, yüz tanıma, suç öngörme, belgesiz göçmen ve sınır denetimleri gibi pek çok işlemde kadınları ve LGBTİ+'ları ikincileştirdiği, siyahları, engellileri yok saydığı görülmüştür.

YZ'nin üretiminde örgütlenme

Kafamızı karıştıran başlıca konu YZ uygulamalarının gündelik hayatta bazı şeyleri kolaylaştırması. Bunu yeni model bir telefon gibi görmek yerinde olur. Defalarca yeniden satılmak üzere sıraya dizilmiş bir dizi teknolojik ürün... Ve mevcut teknolojik imkânın asıl büyüğü tahakküm ve kâr mekanizmalarının hizmetinde ve biz sıradan insanların bu imkanlardan haberi bile olmayabilir. Dolayısıyla YZ uygulamaları kullanılıyor olsa da bunları överken ikinci bir kez düşünmeyi refleks hâline getirmemiz gerekiyor.

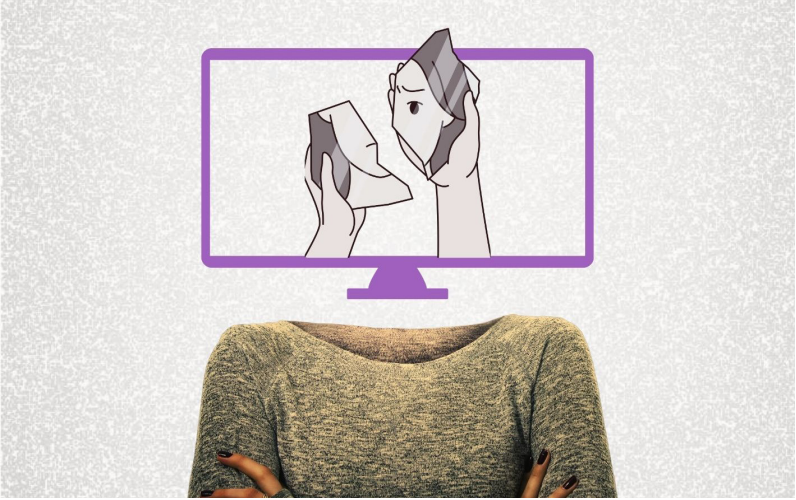
Bir diğer kafa karıştıran konu, üretim alanını incelemeden öncelikle tüketim alanında mücadele vermek, YZ silahını bir kullanıcı olarak sisteme karşı doğrultmanın olanaklarıyla sınırlı bir düş kurmak. Oysa ki her üretim alanı gibi burada da emek gücü en kritik pozisyonda ve kartları yeniden kardiabilecek ana hareket, üretimdeki örgütlenme. Yani yukarıda bahsi geçen alanlardaki işçilerin örgütlülüğü. Bunun yanı sıra şirketlerin ve algoritmaların şeffaf olmasını zorlayacak örgütlenmeler oluşturmak, bağımsız denetim ağları yaratmak, deşifreler yapmak, kampanyalar organize etmek de bu alandaki kazanım zeminini oluşturacak asıl şeylerdir.

Okuma-İzleme Önerileri

- Yapay Zekâya Direnmek-Antifaşist Bir Yaklaşım, Dan McQuillan, Notabene Yayınları, 2024
- Üzgünüz Size Ulaşamadık, Ken Loach, 2018 (Film)

PATRİYARKA KISKACINDA DİZİLER: GERÇEK Mİ SAHTE Mİ?

Hemen her evin vazgeçilmez sakini, hafta içi akşamlarının ekonomik eğlencesi, yemeklerin eşlikçisi, misafir davetlerinin belirleyicisi, sistemin yeniden ve yeniden üreticisi televizyon dizileri acaba toplumsal ilişkilerin aynası mı yoksa belirleyeni mi? Toplumsal değişim-dönüşümden, yozlaşmadan, yükselen şiddetten, ekonomiden hızlıca etkilenen, barış ortamına göre şekillenen diziler, toplumsal cinsiyet rolleri bakımından bize neler söylüyor ya da tersinden toplumdaki değişimler, dizilere nasıl yansıyor? Bizden ekrana yansıyanlarla ekrandan bize yansıyanlar nerelerde keşişiyor? Dizilerdeki temsillerin bizi yansıtmama gücünü hafife almadan, bu temsillerin yaratımı üzerinde söz sahibi olarak toplumsal cinsiyet rollerine nasıl etki edebiliriz?

Araştırmalar hayata bakışımızda bize sosyal çevremiz kadar dizilerin de etki ettiğini söylüyor. Dolayısıyla sistemin kullanışlı bir manipülasyon aracı olan TV programlarının dinamiklerini iyi anlamak ve bu dinamiklere etki etmek oldukça önem kazanıyor.

“Gerçeklik, gösteri içinde birdenbire belirir; gösteri gerçektir.”
Guy Debord

Gerçekliğin altını oyan diziler

Özellikle 60’lar, 70’lerden itibaren televizyonun toplumsal normları kabul etme sürecimize doğrudan dahil olduğunu görüyoruz. Medyanın etki gücünün yoğunluğu ve genişliğinin fark edilmesiyle beraber medyanın işlevine dair eleştirel tartışmalar da beraberinde geldi. Feminist perspektiften toplumsal cinsiyet rolleri bakışı da bu tartışmaların önemli bir parçası oldu, olmaya da devam ediyor. “Medya kadınları nasıl gösteriyor, kadınlar ve erkeklere yüklenen toplumsal roller neler, iş gücü bakımından kadınlar ile erkekler arasındaki ücret eşitliğinden söz edebiliyor muyuz?” gibi sorularla, görsel yayın sektöründeki kadın temsili ve işçiliği feminist bir bakışla eleştiriye açıldı.

Erkek egemen sistemden azade olmayan medyanın belirli bir ideolojik tutumla içerik ürettiğini biliyoruz. Gaye Tuchman, *Kadınların Kitleli Medya Tarafından Sembolik İmha Edilişi*² başlıklı makalesinde medyanın kadınlara karşı temelde işlettiği üç politikayı şöyle sıralıyor: **İtibarsızlaştırma, tecrit etme, altını oyma.** Bu politikalar ekrana öz güvenli kadınların tutarsız, hırçın, saçma davranışlarla eşleştirilerek itibarsızlaştırılması; kadınların ve kadın sorunlarının belirli programlara (gündüz kuşağı ya da kadın programları) sıkıştırılarak tecrit edilmesi; kadına yönelik şiddete karşı çıkmak amacıyla şiddeti yeniden üreten bir biçimde şiddetin gerçek sebeplerini gizleyerek, gerçekliğin altını oyma olarak yansıdığını görüyoruz. Hikâyenin akışına odaklanan ve kapılan izleyiciler belirli bir toplumsal cinsiyet bakışına sahip değilse bu üç temel politikayı sezmemenin yanı sıra erkeklerin repliklerinin daha fazla olduğunu, cinsiyete göre mekan kullanımını, cinsiyetçi iş bölümünü, belirli bir “makbul” kadın profiline farklı görünümünü de fark etmeyecektir.

² Gaye Tuchman, *The Symbolic Annihilation of Women by the Mass Media*, içinde: *Hearth and Home: Images of Women in the Mass Media*, Oxford University Press, 1978

Patriyarkanın kadın maskesi takmış hâli

Türkiye televizyonlarında yayınlanmış/yayınlanan dizilere bakınca özellikle bazı dizilerin töre ya da çete üzerine kurulmuş olduğunu görürüz. Farklı karakterlerde gösterilen kadın figürleri de oldukça stereotiptir, yani kadınların ismi, yaşı, konumu değişse de belirli bir tip karakter olarak çizildiklerini görürüz. Örneğin töre dizilerinde zengin ailenin büyük konağının içinde gelinler ve dul bir hanımağa vardır. Hanımağa güçlü kadın rolündedir fakat güçlü görünmesinin sebebi, konak içerisindeki diğer kadınlar üzerine kurduğu eril otorite ve baskıdır. Sözü geçen kişi, her ne kadar bir kadın olsa da aslında konaktaki kadınları “makbul” bir çizgide tutmaya çalışan bir temsilidir. Yani hanımağa aslında patriyarkanın kadın maskesi takmış hâlidir. Konaktaki diğer kadınlar ise zaten neredeyse dizi boyunca yalnızca konağın içinde durur ve hanımağının gözüne girmek için birbirleriyle rekabet ederler, birbirlerinin kuyusunu kazarlar. Peki dizilerde yansıtılan bu rekabet gerçekçi midir? Gerçek hayatta da kadınlar sürekli birbirlerinin kuyusunu mu kazarlar; yoksa bu, sistemin bir manipülasyonu mudur?

Dizilerdeki kadın temsilleri üzerine yapılan sosyolojik araştırmalarda, örneklemedeki kadınların çoğu bu soruya evet cevabını vermesine karşın, kendi hayatlarında ve çevrelerinde kuyularını kazan bir kadın olup olmadığı sorulduğunda böyle bir kadın tanımadıklarını söylemişlerdir. Bu çelişki bize dizilerdeki bazı kadın temsillerinin gerçeklik algımızı bozup kadın dayanışmasına zarar verdiğini, bu bozuk algının ataerkil tahakküme güç verdiğini gösteriyor. Ayrıca gerçeklik algımızın bozulması, “normal” anlayışımızı da kolaylıkla değiştirebilir.

Konaktaki gelinlerin/kadınların, kendilerinin aksine neredeyse tüm dizi boyunca dışarıda olan ve “çok önemli işler” yapan mafyatik kocaları tarafından sürekli fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalması ve bu sahnelerin genellikle romantik sevişmelerle bitirilerek güzellenmesi de dizilerin olmazsa olmazıdır. Şiddet ve istismar içeren bu sahneler gayet olağanmış gibi yansıtılır. Kadınlar kocalarını her şeye rağmen çok severler, yaşanan bütün kötü şeyleri bir çırpıda unuturlar. Bu da onları “iyi, masum kadın” rolüyle çevreler, dizi boyunca yaşlı

ve masum nine ve dedeler tarafından ödüllendirilirler, başlarına iyi şeyler gelir. Erkeklerin sözünü dinlemeyen, atılğan, açıksözlü ve tıpkı erkekler gibi sürekli dışarıda gezen kadınlar ise “kötü kadın” rolündedir. *Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin televizyon dizilerinde temsili üzerine sosyolojik bir araştırma* tezi bize, dizileri izleyen çoğu kadının gerçekten de sessiz, pasif kadını iyi; asi kadını ise kötü olarak nitelendirdiğini göstermektedir³. Hâlihazırda var olan toplumsal cinsiyet rolleri, dizilerdeki karakterler aracılığıyla da pekiştirilip bize yeniden sunuluyor. Yani patriyarka, kendi sisteminde makbul bir kadın olmanın anahtarını bu diziler eliyle de kadınların cebine koyuyor.

Dizilerde inşa edilen “ortak kadınlık”

Yine dizilerde karşımıza çıkan bir diğer ayrımcı durum ise eğitilmiş kadın karaktere nadiren rastlamamızdır. Dizilerdeki kadın karakterlerin eğitimlerini, eğitim süreçlerini hiç bilmiyoruz. Eğitilmiş olmak erkeklere bahşedilen bir özellik olarak görünüyor. Nadiren iyi bir eğitim aldığını gördüğümüz eğitilmiş kadın karakterler de aile şirketlerinden birinde çalıştırılarak manipüle ediliyor. Hatta başına gelen tüm zorlukları yalnızca bir erkek yardımıyla aşabiliyor. Kadınlar ne kadar güçlü ve eğitilmiş olurlarsa olsunlar yanlarında bir erkek olmadan zorlukları aşamazlar anlatısı, eğitilmiş kadın karakterin olduğu dizilerin olmazsa olmazı olarak karşımıza çıkıyor.

Senaryoya bir çocuk girdiğindeyse işler iyice karmaşıklaşıyor ve kadının hemen işini bırakıp çocuğuna bakması gerektiği zorunluluğu öne çıkıyor. Çocuğa bakım verme zorunluluğunun kadınlar ile özdeşleştirilmesi, dizinin kültürel mekânı (kırsalda ya da kentte) fark etmeksizin bize sunuluyor. Yani mekân, kadınların yaşadığı eşitsizlikleri etkilemiyor. Bu da bize aslında gerçek hayatta kadınların sınıfsal olarak yaşadığı birtakım özgün zorluklar varken dizilerde ortak bir kadınlık kategorisi inşa edildiğini gösteriyor. Dizilerde kadınların geçmiş, eğitimi, kişisel özellikleri; yaşadıkları eşitsizlikleri değiştirmiyor.

---

³ Sevgi Artuç Kutlu, *Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin televizyon dizilerinde temsili üzerine sosyolojik bir araştırma*, Katip Çelebi Üniversitesi, 2022

Coğrafi bölgelerin özelliklerine göre yazılan senaryolarda da kadınlık inşasıyla ilgili bir farklılıktan söz edemiyoruz. Fattan, açgözlü, paragöz, arabozucu, hırslı, entrikacı kötü kadın miti Yeşilçam'dan bu yana varlığını devam ettirse de dizilerle beraber kötü kadın imajı “eğitime önem veren, erkeklerin kurallarına boyun eğmeyen, herhangi bir erkekle ilişki kurmayan ya da günübirlik ilişki kurmayı tercih eden kadın” şeklinde bir değişime uğruyor.

Cinsiyetlerin doğası rejimi

Dizilerde cinsiyetlerin doğası rejimi, duygusallığın kadına atfedilmesiyle karşımıza çıkıyor. Duygusal, narin ve aciz olmak kadın ile özdeşleştirilirken erkeklerin duygusallığı erkekliğin sakatlanmasıyla ilişkilendiriliyor. Kadın ve erkeğin belirli duygular içine hapsedildiğini görüyoruz. Dizilerde erkeğin kadını öldürmesi, kadına her türden şiddet uygulaması, tüm kötü davranışları erkeğin duygusal süreçleriyle ilişkilendirilerek rasyonalize ediliyor. Günümüz Türkiye'sinde kadın cinayetlerinin en önemli sebebi kıskançlık ise dizilerde romantik bir duygu olarak yer buluyor, kabul görüyor. Çiftlerin birbirinin telefon mesajlarını karıştırması gibi temel sınır ihlalleri zaten olağan bir davranış olarak sunuluyor.

Dizilerde aile temsili ise aileyi koruyan, kurtarıcı erkeklik performansı biçiminde gördüğümüz bir erkekle güçlendiriliyor. Aile, dizilerde de kadını denetim altına alan, dışarı çıkmasını engelleyen baskı mekanizması olarak yerini alıyor. Erkekleri çoğunlukla ev dışındaki mekânlarda görürken kadınları ev işleri, çocuk veya yaşlı bakımıyla için iç mekânlarda görüyoruz.

Kadınların dizilerde birbirleriyle kurdukları tuhaf ilişki biçimlerine de gerçek hayatta pek rastladığımızı söylemek mümkün değil. Kadınların hiç dostu, arkadaşı olmadığını; birbirlerine devamlı düşmanlık duyduğunu görüyoruz dizilerde. Kadın karakterler “kadın kadının kurdudur” mitini besleyen ilişki biçimleri içinde yer alıyor. Oysa kadınların gerçek yaşamlarına baktığımızda birçok arkadaşı olduğunu, ailesiyle, akrabalarıyla çoğunlukla çok iyi ve güvenli ilişkiler kurduğunu görüyoruz. Patriyarka ve kapitalizmin beraber en iyi yürüttüğü işlerden biri, kadınların birbirini eril bir bakışla görmesine sebep

olmalarıdır. Bu erkek egemen kapitalist bakış; kadınların birbirine olan güvenini sarsmak, aralarındaki dayanışmaya zarar vermek için istediği ilişki biçimini dizi karakterlerine yükler. Medya aracılığı ile egemen değerler ve kültürler üzerinde belirli tutumlar oluşturulmasını Gerbner *ekme kuramı*⁴ olarak tanımlıyor. Tüm bunlara karşı kadın örgütlerinin öncülüğünde şiddet içeren sahneler için çıkarılan güçlü bir ses, senaryonun değişmesine etki ediyor; senaristlerin, yapımcıların tutum değiştirmesini sağlıyor. Dolayısıyla “Diziler hayatımızın parçası mı belirleyeni mi?” sorusuna “aslında her ikisi de” diyebiliyoruz.

Tüm bu bahsettiklerimiz ışığında dizileri, kendimizi ve toplumu görmenin bir yolu olduklarını bilerek üzerimizdeki etki gücünü hafife almadan, kendimizi kaptırmadan, sistemin bir ürünü olduğunu unutmadan izlemek, bunun yanı sıra izleyici kitlesine tepeden bakmadan dizilere eleştirel bir bakış geliştirmek ve bu eleştirel bakışı toplumda yaygınlaştırmak sisteme açılacak önemli gediklerdir.

Okuma-Dinleme Önerileri

- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin televizyon dizilerinde temsili üzerine sosyolojik bir araştırma, Sevgi Artuç Kutlu, 2022 (Tez)
- Türk Dizilerinde Feminizm Nereye Kadar, Feyza Akınerdem - Nükhet Sirman, Çatlak Zemin (Podcast)

---

⁴ Gerbner’in ekme kuramı yaklaşımına göre televizyonda sürekli olarak izleyiciye sunulan mesajlar, izleyicilerin gerçeklik hakkında fikir ve tutumlarını etkilemektedir. Gerbner ve arkadaşları televizyonun sürekli olarak toplumdaki egemen fikirleri ekmekte olduğunu söylemiş ve bu nedenle çok televizyon izleyen kişilerin gerçeklik algısının doğrudan televizyon mesajlarıyla oluştuğunu belirtmiştir.

(Kaynak: Vikipedi’deki George Gerbner başlığı)

BRECHT: “SAVAŞÇI SANAT”IN DİYALEKTİĞİ

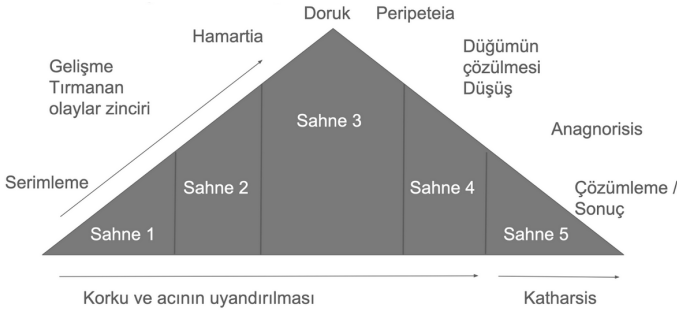
Brecht, özgürleşme mücadelesine yepyeni yollar açan devrimci bir sanatçı ve düşünce insanı olarak sosyalist yaratımın ruhunu şu sözlerle özetler: “Sosyalist, gerçekçi yaratma yöntemi, sürekli olarak ‘yetiştirme, değiştirme, yeniden biçimleme’ çabalarını gerektirir. Bu belirtilen yöntem, her şeyden önce savaşçı olmak zorundadır. Ve savaşçı olmasından ötürü de bütün silahları, durmaksızın daha iyi silahları, hep yeni silahları gereksinir.”⁵

Brecht, düşüncesini tiyatro dolayımıyla somutlaştırmıştır; ama Brechtienlik bununla sınırlı kalmamış, buradan hareketle müzik, sinema, edebiyat ve hatta plastik sanatlar alanında bile çeşitli yönelimler ve arayışlar ortaya çıkmıştır. Brecht, devrimci sanata ilişkin önemli tartışmaların tarafı olmuş, çok sayıda teorisyene, sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla Brecht’in epik-diyalektik yakla

⁵ Bertolt Brecht, *Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1980

şımını ve sırtlandığı kavramları bugünkü devrimci sanatın ve devrimci siyasal çabanın içinde olanların mutlaka edinmesi gerekir. Elbette bu yaklaşım ve kavramlar, zamanın ruhunun ve devrimci mücadelenin devinimselliğinin süzgeçlerinden geçecek; bazıları değişerek kalmayı başaracak, bazıları tarihe gömülecektir. Brecht'in *Ne Diye Anılsın Adım?* şiirinde yer verdiği gibi:

(...)
ne diye
ekmek varsa yeterince, sorulsun fırıncı?
ne diye yeni kar bekleniyorsa
övülsün erimiş kar?
ne diye
bir gelecek varsa
dursun bir geçmiş?
ne diye anılsın adım⁶

Şekil 2: Aristotelesçi drama yapısı

Dramatik hikâyenin yapısı

Brecht'in düşüncesini, yani epik-diyalektik yaklaşımı anlamaya önce aşmaya çalıştığımız dramatik hikâye yapısıyla başlamalıyız. Serimleme ile başlayan yapı, olayların gelişmesiyle doruk noktasına ulaşıyor, düğüm çözülüyor ve çözümleme bölümüyle sonlanıyor.

Antik Yunan filozofu Aristoteles'ten önce de toplumda bir sanat fikri vardı, hatta Aristoteles'in hocası Platon'un da "güzel" e ve sanata

⁶ Bertolt Brecht, *Ne Diye Anılsın Adım?*, Çev. Behçet Necatigil

ilişkin çok sayıda yazdığı şey vardı, ama estetik tartışmalar ilk kez Aristoteles'in *Poetika*'sında bütünlüklü şekilde yapıldı ve eksik de olsa günümüze ulaştı. Aristoteles o dönemin tragedya, komedy, epos (destan) gibi eserlerinin ortak ve farklı yanlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştı. Aristoteles'in yaklaşımında *Mimesis* (taklit) ve *Katharsis* (arınma), bugün de hâlâ etkisini devam ettiren kavramlar olarak öne çıkıyor (Şekil 2).

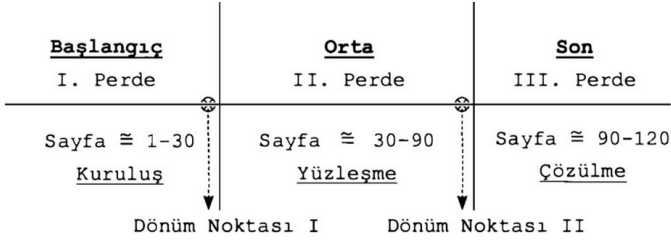
Kısaca ve çok genel olarak tanımlarsak: Sanatın ifadesini ve ortak yönünü **Mimesis**, bu sanatın alımlayıcıya etkisini de **Katharsis** olarak düşünebiliriz. Aristo, tüm sanatların temelinde taklidin olduğunu, herkesin taklitle öğrendiğini ve en önemlisi de insanların taklitten hoşlandığını yazar. Taklit yapmayı, insanları hayvanlardan ayıran bir özellik olarak ifade eder. **Katharsis**⁷, sözcük olarak Aristoteles'in kitabında tek bir yerde geçmesine rağmen bu teriminsanat eseri-alımlayıcı ilişkisini inceleyenlerde uyandırdığı etki büyük. İzleyicinin beğeni ve hazzı ile ilgili tartışmalar söz konusu olduğunda sıklıkla bu kavrama başvuruluyor.⁸

Aristoteles'in tragedyanın temel yapısı olarak belirttiği dramatik yapı, yazar Syd Field'in "senaryonun incili" olarak anılan kitabında⁹ öne sürdüğü paradigmayla açıklanmıştı. Field, giriş-gelişme-sonuç şeklinde bir ilerlemenin tüm sanat üretimlerinde takip edilebileceğini kitabında göstermeye çalıştı. Çeşitli filmlerden örneklerle ilerleyen kitapta dramatik yapı ile ilgili durumu yazar şöyle ifade ediyor: "Hikâye anlatımıyla ilgili bu kavram, Aristoteles'ten bu yana var. Ben sadece orada durmakta olanı ortaya çıkardım, ona bir isim verdim ve çağdaş filmlerde nasıl kullanıldığını gösterdim." Şekil 3, Field'in gözlemlediği filmlerden çıkardığı senaryo formülünü gösteriyor.

⁷ *Katharsis*: Arınma, boşalma, rahatlama gibi anlamları olan bu sözcük Aristoteles'ten başlayarak tüm sanat estetik kuramının anahtar sözcüğü olacaktır. (Senaryo: Senaryo Yazımının Temelleri, Syd Field)

⁸ *Poetika*'da tragedyanın işleviyle ilgili bölümde: "Bu taklit anlatı yoluyla değil, eylem içindeki kişiler tarafından yapılır; uyandırdığı acıma ve korku aracılığıyla da bu türden heyecanların *katharsis*'ini gerçekleştirir."

⁹ Senaryo: Senaryo Yazımının Temelleri, Syd Field, Alfa Yayınları, 2023

Şekil 3: Bir senaryoyu resim gibi duvara asabilseydik nasıl görünürdü?

Joseph Campbell'in *Kabramanın Sonsuz Yolculuğu* kitabında¹⁰ da benzer bir şey görüyoruz. Kitapta geçen “monomit” kavramı, tartışmamızı özetler nitelikte. Monomit, kahramanın bir dizi evre ve aşamadan geçerek kişisel bir dönüşüm yaşadığı temel bir öykü yapısını tanımlıyor. Bu yapı, birçok kültürdeki mitolojik öykülerde ve efsanelerde de gözlemlenir. Monomit de bir hikâyedir desek yanlış olmaz, hem de bütün hikâyeleri birleştiren bir hikâye.

Bu dramatik hikaye yapısını tekrar özetlersek:

Kurulu bir düzen vardır. Sonra beklenmedik bir şey olur veya beklenmedik birisi gelir. Bu bir gerilim yaşatır, çatışma ortaya çıkar ve düğüm noktasını oluşturur. Sonra çatışma çözüme ulaşır ve rutin duruma geri dönülür ya da kurulu düzen yeniden -daha iyi- kurulur/yenilenir.

Brecht, dramatik hikâye yapısının, verili durumun her koşulda devamı (ya da yenilenecek devamı) şeklinde bir sonuç oluşturduğunu ifade eder. Sorunlar tarihsel ve toplumsal alanın dışına itilerek bireyselleştirilmiştir. Olayların bir çizgi üzerinde gelişimi gösterilir ve olayların ardındaki süreçler gizlenmiştir. Hem oyuncu hem alımlayıcı özdeşleşme yaşamaktadır. Karakterlerle duygusal olarak bütünleşen, özdeşleşen alımlayıcının çözümlerde duygusal gerilimden kurtulması ve rahatlaması (katharsis) haz ve beğeniyi sağlarken zihnini de o yanılsamada bırakır. Dolayısıyla bu yapı en çok da egemenlerin egemenliklerini sürdürebilmesiyle uyumludur. Brecht'e göre, bu dramatik hikâye yapısı, işçi sınıfının kendisini tarihin öznesi

¹⁰ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İthaki Yayınları, 2023

olarak görebileceği bir yapı değildir. Ayrıca dramatik hikâye yapısı bir teknik, bir biçim gibi görünse de aslında aynı zamanda içeriktir. İşte Aristoteles'in ortaya koyduğu estetik yapıya dair Brecht'in eleştirisinin özü de burada yatmaktadır.

Dramatik hikâyenin egemen sınıfın fikirlerini ve yöntemini zorunlu olarak sırtlanması, Brecht'i başka bir yol arayışına yöneltir.

Dramatik Yapıya Karşı Diyalektik Sanatın Öğeleri

• Tarihin sonsuzlaştırılmasına karşı tarihsellik:

İzlediğimiz sanat eserlerinin çoğu kökten değişimlerin olmadığı, küçük revizelerle mevcut hayatın devam ettiği bir izleğe sahiptir. Bu da alımlayıcıda tarihin böyle geldiği ve böyle gideceği izlenimini oluşturur. Bunun en önemli sebebi durum, olay, kişi veya toplulukların tarihsel gelişimi pas geçip mevcut durumun dönemler üstü ve mutlak olduğu fikrinin aşılmasında yatar.

Bir durumu, olayı, kişiyi, topluluğu incelerken onları kendi başına tanımlayamayız. Ancak iki ayrı taraftan bağlarıyla tanımlayabiliriz: Biri kendi zamanı içinde başka durum, olay, kişi ve topluluklarla bağı; diğeri de tarihsel bağlarıyla. Eğer bu bağlar kurulmazsa durum, olay, kişi ya da topluluğu ebedi olarak göstermiş, dolayısıyla “böyle gelmiş böyle de gider” anlayışını pekiştirmiş oluruz. Diyalektik sanat kavrayışı bu noktada, gerçeğin anlaşılması için tarihselleştirme yolunu seçer. Başka koşul veya tarihsel kesitte karakterlerin farklı davranabileceğini, olayların mutlak olmadığını gösterir. Böylece tarihin değişebileceğini ve hatta değişmesi gerektiğini anlatır.

• Karakterlerin mutlaklaştırılmasına karşı koşullar içinde farklı davranan karakterler:

Geleneksel dram sanatında, oyunlarda, filmlerde geçen karakterler, iyi-kötü gibi mutlak karakterler olarak tarif edilir. Bu, bir yandan da toplumun içinde bulunduğu ana çelişkinin iyilerle kötüler arasındaki bir çatışma gibi sunulmasıdır.

Oysa bilimsel sosyalist bir bakış, insanların nesnel koşullar içerisinde şekillendiğini, sınıfsal/kültürel etki ve ihtiyaçlarıyla beraber davranış

kalıplarının oluştuğunu açıkça gösterir. Diyalektik düşünmedeki “karşıtların birliği” maddesi de somut koşullar içerisinde anlamını bulacak bu “iyi” ve “kötü”nün herkeste ve her durumda iç içe olduğunu hatırlatır.

• **Olayların tek bir çizgi üzerinde ilerlemesi:**

Yaşam tek bir çizgi üzerinde ilerlemez, dönüşümler de tek bir çizgiyi takip etmez, sonsuz yalpalamalarla ilerler. Dramatik hikâyelerde ise tek bir çizgi vardır. Yaşam içerisindeki akışı tek yönlü olarak ele almanın işlevsel olmayan bir indirgeme faaliyeti olduğu açığa çıkarılmalı.

Epik-diyalektik sanatta ise olayların gelişimi tek çizgi üzerinden değil, birkaç paralel çizgi üzerinden ve sıçramalı ilerler. Dönüşümler her deneyimle tekrar tekrar doğrulanır. Bölümlerden birini çıkarsan bile kalanlar aynı anlamı karşılar.

• **Olayların ardındaki sebepler:**

Örneğin zengin kız-fakir oğlan klişesi etrafında bir filmi düşünelim. Filmde dramatik yapının gösterdiği şekilde önce durumu görürüz, sonra bu iki kişi çeşitli biçimlerde karşılaşma yaşar. Sonuçta birbirlerine aşık olur ya da diğerinin aşkını fark eder ve birlikte olmaya başlarlar, evlenirler. Fakir oğlan da zengin evine yerleşir ya da zengin kız da fakir bir hayatı kabul eder. İki de aslında aynı sonuçtur. Fakirler-zenginler (sermaye sınıfı-işçi sınıfı) ayrımı sürmektedir. Bu kurgu bize aşkın tüm bu durumların üstünde, sınıflar üstü bir nitelik taşıdığını göstermeye çalışır. Bu akış içerisinde oğlanın neden fakir olduğunu, kızın neden zengin olduğunu anlayacağımız bir ögeye rastlayamayız. Dolayısıyla geleneksel dram sanatı, gerçekleri kamerayı başka yöne çevirerek gizler.

Brecht'in diyalektik sanatında ise bunun tersine bir işleyiş vardır. Somut-soyut-somut şeklinde adımlandırılabilir bu yaklaşımda ilk adım olarak nesne ve olguları “doğallığı” içinde anlamak, yani görünen gerçekliği görmek var. Sonraki adım olarak soyutlama, yani yabancı bir gözle, anlaşılmasız olaylarmışçasına olağan dışılaştırıp gözlemek var. En son adım olarak da başka bir somutlama biçimiyle görünmeyen gerçeği somut olarak ortaya koymak geliyor.

- **Büyülenme/Hipnoz:**

Geleneksel dramatik bir sahnelemenin en belirgin özelliklerinden birisi alımlayıcıda bıraktığı etkidir. Bunun büyük bölümü de biçim yoluyla gerçekleşir. Teknoloji temelli şaşırtıcılıklar, şaşalı dekorlar, ışıklar ve “gerçeğe çok yakın” oyunculuklarla seyircide bir büyülenme ve hipnoz yaratır. Bu büyülenme, gözüne fener tutulmuş tavşana dönen alımlayıcının verilen her şeye sorgulamaksızın ikna olmasını beraberinde getirir.

Buna karşı Brecht *yabancılaştırma* efektini önerir. Böylelikle alımlayıcıya bir tiyatro oyununun içinde olduğu tekrar gösterilir. Oynanan oyun ile duygusal bir bağ kurmaması için çaba sarfedilir.

- **Özdeşleşme:**

İzlediğimiz filmlerde ve oyunlarda dinlediğimiz, şarkıların bazılarında anlatılan, öne çıkarılan, başrol oyuncusuyla özdeşim yaşarız. Onun yerine koyarız, onunla coşar, onunla üzülmürüz. Bu da anlatılan ile ancak sadece duygusal temelde bir birlikteliğin önünü açar. İnsan üçüncü bir göz olarak bakamadığı ve duygusal bir özdeşlik kurduğu için anlatılana karşı eleştirel olamaz. Duygularına hitap eden şeylere ikna olur. Brecht, bu özdeşleşmenin seyirciyi pasifleştirdiğini savunur ve yine yabancılaştırma efektlerini kullanarak “doğal görünen” şeyleri açığa çıkarmaya çalışır.

Sonsöz

Brecht, **geleneksel dram sanatının yapısının ve özelliklerinin egemenlerin hakim düşüncelerini devam ettirmek ve kitleleri buna ikna etmek için oldukça elverişli ve işlevli olduğu** tespitini yapar ve özgürleştirici bir tiyatronun, özgürleştirici bir sanatın ve özgürleştirici bir söylemin ortaya çıkarılabilmesi için yaklaşımların ve kavramların peşine düşer. Bu kavramları tartışmak, karşıtlıklarıyla özümsemek ve Brecht’in epik diyalektik yaklaşımının bugün karşılık bulacak yanlarını tutup taşımak devrim mücadelesinin estetik yanına önemli katkılar sağlayacaktır.

Okuma Önerileri

- Bertolt Brecht, Epik Tiyatro, Agora Kitaplığı, 2011
- Mutlu Parkan, Brecht Estetiği ve Sinema, Hayalperest Yay., 2020
- Walter Benjamin, Brecht'i Anlamak, Metis Yayınları, 2023

YÜRÜYEN BİR YAZI YAZMAK

*“Yazarlık serüveni ya da yazı serüveni belirsizliklerle doludur.
Bazıları hep yolda kalır, bazıları yolda kalır, bazıları yol açar.”
Ahmet Güneş¹¹*

“Yürürken Yazmak” başlıklı forum-söyleşide partimiz ve alan çalışmalarımız eksenindeki **yazma ve yazamama deneyimlerimizi**, devrimci mücadelemizin yazmak ile zorunlu ilişkisi ışığında tartışmaya çalıştık.

Bu söyleşide iki soruya cevap aradık:

- Toplumsal özgürleşme mücadelemiz ile yazı yazma faaliyetimizin ilişkisi nedir ve ne durumdayız?
- Nasıl yazıyoruz/yazamıyoruz?

¹¹ Ahmet Güneş, Burhan Sönmez: Tecrübelerim kimliğim oldu, Yeni Yaşam Gazetesi, 11 Nisan 2024

“Yürürken Yazmak” başlığıyla, devrimci mücadelenin büyütülmesi ve devrim yolunun açılmasının bir metaforu olan *yürümek* fiiliyle, yürümekle birlikte ele aldığımız, hatta bazen yürümeye öncülük etmesini bile umduğumuz *yazmak* fiili yan yana gelmiş oldu. Sonuçta da yazmak eylemini kendinden menkul bir faaliyet olarak değil –o hâli de değerlidir elbette– mücadelenin içerisindeki gücü ve önemiyle ortaya koymaya çalıştık. Özetle, **yaparken yazmak** ve diyalektik çevrimi olarak **yazarken yapmak** üzerine düşündük, söyleştik.

Yürümek için yazmak

*“Gövdemden bir ateş geçti de
ben ona kapılıp yazdım.”
Latife Tekin*

Yazmak bazı ön zihinsel, bedensel, duygusal filtrelerden geçer. Yazmak için okumak, düşünmek, duygulanmak gerekir. Tabii bunların yanı sıra en derinde de yazmak için bir derde ihtiyacımız var. Belki bunu *kıymık* olarak tarif edebiliriz. O kıymık hayati bir risk yaratmaz ama hep bir rahatsızlık verir. O kıymığı çıkarana kadar beden de zihin de rahatlamaz. İşte yazmak da böyle bir rahatsızlıktan kaynaklanır. Yazmak hayatla yaşanan gerilimin, hayatın bu şekilde (adaletsiz, şiddet dolu, ezen-ezilen ilişkisi üzerinde yükselen) yaşanıyor olmasından kaynaklanan gerilimin dışı vurumudur. Yazmakla, yazıyla bir bütünleşme yaşarız bu yüzden. “Yazdığımız şeye dönüşürüz, yazdığımız şey de bize”.¹² **Bu yüzden hepimizin farklı, kendine özgü yazma ritüelleri vardır.** Gece herkes uykusuna çekildiğinde, yahut sabah erkenden zihnin güne yeni açıldığı bir zamanda yazmak gibi günün farklı vakitlerinde yazmayı tercih etmek oldukça doğaldır. İnsanın kendi yazma biçimini, verimli olduğu vakti, ortamı, yeri, içinde bulunduğu hâli (duygu durumunu) anlaması, yazmanın dışarıya olduğu kadar içeriye yapılan bir yolculuk olduğunu da anlatıyor bize. **Yani yazan kişinin kendi yazma düzlemini bulması ve oluşturması gerekiyor.**

---

¹² Latife Tekin, “Latife Tekin Kırathane’de: Zamansız”, youtube.com/watch?v=Wgtg6B-WIQjk

Yazının gücünü çok küçüklükten itibaren seziyoruz ama bunun üzerine çalışmamız gerektiğini öğrenmek kolay olmuyor. Yazı ile ilişkimiz yakınlaştıkça yazmak üzerine çalışmak gerektiğini fark ediyoruz ve ancak denemeler yaparak hangi tür metinler çıkarmaya yatkın olduğumuzu anlıyoruz. Yani **yazdıkça yazıyoruz ve yazmaya devam ediyoruz.**

Yazmak üzerine çalışmaya başladığımızda okuyucular hakkında, okuyucuların özellikleri hakkında da düşünmeye başlıyoruz. Bu metnin okuyucuları kimler ve düşüncelerimi onlarla hangi kelimeler, cümleler aracılığıyla en etkili şekilde buluşturabilirim, diye kafa yormaya başlıyoruz. Yazdıklarımızı okuyan kişilerle zihinsel, duygusal bir yoldaşlık kurmamız gerektiğini anlıyoruz. Bunun yanı sıra yazan kişinin cümleleri yan yana getirip okura sunması yazara/yazıcıya bazı sorumluluklar da yüklüyor: **En az bir özgün şey söylemek**, karmaşık, **uzun cümlelerden medet ummamak** ve elbette kendimizi anlatabileceğimiz en iyi yolları bulmak.

Kendi dilini bulmak - Yazıyı damıtmak

Yazmak büyük bir yönüyle taklit etmekle başlar. Okuduğumuz metinleri, duyduğumuz sözleri, klasikleri, fikir üreticilerinin, şairlerin yazdıklarını hepimiz taklit ederiz; zaten onlar da başta başkalarını taklit etmişlerdir (elbette burada intihalden/fikir hırsızlığından söz etmiyoruz). Kalemimiz işlerlik kazandıkça kalemimizin yönü belli olur; kendi dilimizi seçeriz, yaratırız, buluruz.

Yazabilmek için yazmak gerekliliğinin yanı sıra **yazıya geri dönmek**, yazıyı damıtmak; bir yârenin, yoldaşın düzenlemesine açmak yazının olgunlaşması, pişmesi açısından önem taşır. Fikirlerin netleşmesi kolektifliğe ihtiyaç duyar. Örneğin bu yazının pişmesi için gerekli olan zihinsel süreci hazırlamak için birkaç yoldaş birbirimizi motive ettik. Yazarların yazma serüvenini anlattıkları videolardan, yazılardan, podcastlerden, yoldaşlarla yaptığımız beyin fırtınalarından beslendik. Ortak bir doküman üzerinde çalıştık, günlerce gitti geldi yazı. Kimimiz yazı için nasıl olacak kaygısı yaşadı, terledi, karnında hafif sancılar duydu. Kaygıları ve coşkuları kontrol altında tutarak rahat hissettiği bir zaman yazmaya başladı. Kimimiz de yürümelere

esnasında spontan ses kayıtları yaptı. O kayıtları dinleyerek bir seferde yazıp yakınındakilerle paylaştı ve eleştirilerle düzeltmeler yaptı.

Yazmak için yürümek

Yazmak fiili, insanlığın son birkaç bin yılına eşlik ediyor ve başta tarihsel bir **aktarım aracı** işleviyle karşımıza çıkıyor. Ama daha da önemlisi **geçmişin tarih hâline getirilmesi** yani bugünden düne doğru bir anlamlandırma yaparak geleceği kurma mücadelesinin bir parçası hâline gelmesidir. Yazmak da bu tarihin oluşturulması ve yarına ulaşmasını sağlamak için güçlü yolların başında geliyor.

Buradan hareketle yazmanın toplumsal özgürleşme mücadelesi ile önemli bir ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Zaten pratikte de bunun karşılığını görüyoruz ve yaşıyoruz. Bugün hatırımızda kalan devrimcilerin pek çoğunu, eylemlerinin yanı sıra, aynı zamanda yazdıklarıyla hatırlıyoruz.

Egemenler tarih boyunca yazıları ve yazarları yok etmek, görünmez kılmak, tahrif etmek, değiştirmek, bağlamını değiştirmek için elinden ne geliyorsa yaptılar. İskenderiye Kütüphanesi'nin yakılması, Hitler Almanya'sında kitlesel kitap yakma törenleri... Çocuk kitaplarının muzır neşriyat bahanesiyle budanması, alternatif içeriklerin çocuklarla, gençlerle buluşmasının önüne çekilen sermaye ve devlet engelleri. Kitapların, gazetelerin yasaklanması, gazetecilerin, yazarların tutuklanması... Ya da daha da yakın dönemde rastladığımız şekliyle sosyal medya hesaplarının kapatılması. Bu yasakların sebebi, egemenlerin kendi sınıf çıkarlarını koruyan durumların evrensel ve değiştirilemez olduğuna bizi inandırma çabasıdır. Süregiden sınıf savaşının bir parçası da bir yandan metinlerin savaşidir.

Eğer tarihsel bilgi bugüne ulaşırsa insan dünün bugünden farklı olduğunu, yani böyle gelmediğini görecektir ve muhtemelen böyle de gitmeyebileceği bilgisine varabilecektir. Onun için geçmiş denilen şey, tarih hâline gelirse ve geleceği kuracak öznenin kılavuzlarından biri olursa işte o zaman diyebiliriz ki: "Geçmiş gelecektir."

Yazının işlevi

Yazının bir işlevi kronolojik eksenle aktarım ise bir diğeri de coğrafyalar ekseninde aktarımdır. Şiirlerin dilden dile dolaşması, teorik metinlerin devrimci fikirleri ülkeden ülkeye taşınması, tiyatro oyunlarının çevrilerek farklı diller konuşan halkla buluşması...

Yakın zamanda partimiz öncülüğünde gerçekleştirilen Marksist Pedagoji Okuma Grubu vesilesiyle tekrar gündemimize giren alternatif okullarla ilgili pek çok metni, bu coğrafyalar eksenindeki aktarım sayesinde edindik. Mesela Barbiana Okulu, coğrafyalar üstü bir esinle öğrencilerinin mektupları sayesinde bizlere ulaşmış oldu. Venezuela'daki El Sistema Müzik Okulu, Yunanistan'daki anarşist okullar, Makarenko'nun sosyalist eğitimin temellerini attığı Gorki Komünü deneyimleri... Pek çoğu metinler aracılığıyla bugüne ulaşmış tecrübeler.

Yazının bir başka işlevi, hakkında yazılan konu ve içeriği yaygınlaştırırken yazıyı oluşturan fikirleri tartışırma, yeni tartışmalara vesile olma, gündemleştirme ve belki de en önemlisi var olan bir tartışmayı **devrimci bir zeminde yeniden incelemeyi**. Ayrıca yazı, yazan kişinin fikirlerinin ve duygularının berraklaşmasını da sağlar.

Neler yazıyoruz?

Her ne kadar pek çok şeyde sözlü bir iletişimi tercih etsek de iyi bir yazılı tartışma ya da aktarım çok daha kalıcı ve odaklı imkanlar yaratıyor. Yine **eleştiri yazıları** ve **polemiklerin** de önemi yadsınamaz. Bunlar sayesinde konulara dair güçlü tartışmalar ortaya konabiliyor.

Bir başka önemli yazma biçimi de **mektup yazmak**. Özellikle de hapishanedeki tutsak yoldaşlarla mektuplaşma. Hapishanede okumak ve yazmak oldukça güçlü bir direnme biçimi olarak işlev görür. Ayrıca tutsaklara moral ve umut verir, zihinlerde tecriti kırar. Hele de tutuklama dalgasının bu kadar yoğunlaştığı bu dönemde mektup yazmanın önemi biraz daha öne çıkıyor.

Tiyatro metinleri de toplumsal mücadelede önemli bir yer kaplıyor. Düşünsenize, 1 Mayıs Marşı gibi önemli bir marş bir tiyatro oyunu sayesinde ortaya çıktı. Yine AST, Ortaoyuncular, Duvara Karşı Tiyatro, Yenikapı Tiyatrosu, Ankara Birlik Tiyatrosu gibi çok sayıda

ekip yeni oyunlar yazarak ya da yazılmasına önyak olarak bu alanı geliştiriyor.

Bir başka yazma alanı olan **şarkı sözleri** de toplumun hafızasında yer eden önemli metinler. Uzun uzun anlatılabilecek bir durumu bir nakaratla kitlelerin diline dolayabiliyor şarkılar. Yüz binlerce insan müzikle iç içe geçmiş sözleri aynı anda birbirine uyararak söylüyor. **Şiirler** mücadeleye imgesel ve duygusal anlamda genişlik kazandırıyorlar. Dizeler yoldaşlığımıza duygusal bir köprü oluyor. Sesleniş metinleri, bildiriler, sosyal medya metinleri, web sitesine gündem yazılarının yazılması, fanzinlerin, dergilerin yazılarının yazılması...

Mevcut düzeni değiştirmek ve yenisini kurmak isteyenler, her zaman yazma eylemiyle iç içe oldular, olmaya da devam edecekler.

Partinin kalemi ne durumda?

Partimiz ve Parti'nin paradigması etrafında konumlanan alan faaliyetleri de hâlihazırda yazmak eylemi ile iç içe. El yazmaları web sitesi için köşe yazıları, Feminerva dergisi için feminist yazılar, Çember dergisi için çocuk politikası temelli makaleler yazılıyor. Özgürlükçü Gençlik web sitesi ve Serüven Kültür'ün çıkardığı fanzin de faaliyetlerimiz arasında. Zamanımız ve Biz Söyleşileri'nin öne çıkan bölümleri kolektif bir şekilde kaleme alınıyor. Sosyal medya ekibi metinler yazıyor. Halkı bilgilendirmek, çağrı yapmak için bildiriler yazılıyor, eylemlerde topluluğa seslenmek ve etki bırakmak için ajitasyon metinleri yazılıyor. Tanıtım broşürleri yazılıyor. Üye eğitim programları yazılıyor. Alanların faaliyet raporları yazılıyor. Toplantıların notları yazılıyor. Üyelere bilgilendirmeler yazılıyor. Günlükler yazılıyor. Şarkılar, film senaryoları yazılıyor. Röportaj metinleri yazılıyor.

Epeyce yazı yazıyoruz, epeyce de yazamıyoruz. Nasıl yazıyoruz, nasıl yazamıyoruz? Buyurun forum bölümünden kalanlara...

*"Başlamadan önceki an,
en zor andır."
Stephen King*

Forumdan aklımıza dolananlar

Doktor Hikmet Kıvılcımlı'nın devrimci yolunu sırtlayarak ilerlemeye çalışan bir topluluk olarak, Kıvılcımlı'nın yazmaya dair yoğun çabalarını devrimciliğinin ve mücadelesinin önemli bir parçası olarak gördüğünü biliyoruz. “*Düşünce ve davranış birbirinden ayrılamaz.*” cümlesinin altını hem sözleriyle hem eylemiyle çizen Kıvılcımlı'daki yazma eylemi, şu şiarla öne çıkar: **Devrimci bir görev olarak yazmak.**

100'ün üzerinde kitap ve broşür kaleme alan Kıvılcımlı'nın iki çuval elyazması 1970 darbesini atlatarak ülke dışına çıkarılabildi. Bu yazmalar birer tarihi eser değil, devrimci mücadelede dünden bugüne uzanan köprünün ayaklarıdır. Tam da bu bakışın bir gerekliliği olarak Kıvılcımlı, toplumu ve tarihsel olayları bir kadavra gibi incelemek yerine canlı bir tarih olarak yazmaya çalışmıştır. Bu **canlı yazma** üzerine hepimiz düşünmek zorundayız.

Kıvılcımlı'dan mutlaka feyz alınması gereken bir başka şey, **elde kalem kâğıt ile dolaşmak.** Yani gördüğümüz şeyleri sürekli yazmak, not almak ve elbette bu notlara tekrar tekrar geri dönmek. Yazı yoluyla zihni zinde tutmak.

Toplumsal belleğimizdeki başka devrimcilere baktığımızda da en yoğun zamanlarında dahi kalemlerinin işlediğini görüyoruz. Yürürken veya koşarken her daim yazmanın en önemli örneklerinden biri Lenin'dir. En çok da mücadelenin yoğunlaştığı zamanlarda yazmıştır. Yine Che Guevara, Mao, Mahir Çayan... Onların da savaş ortamında, içinde buldukları zamanın içerisinde yazdıkları bugüne ulaşmış ve bugünün mücadelesini beslemektedir. Mücadeleyi, bugünü ve yazmayı birleştiren bir kavram: **Zamanın içinden geçerken yazmak.** Hele de bunu elinden sözü alınanların gerçekliğini aktarmak için yapmak...

Koşarak yaşadığımız bugünün dünyasında yazamamanın sebepleri çok ama ilk elden konuştuklarımız: yazma ortamı kuramamak, ön hazırlık eksikliği, yazıyı büyüsel/erişilemez kabul etmek, okumamak ya da sürekli benzer okumalar yapmak, yazdığımızla tekrar karşılaşmaktan korkmak, yazıyı aşırı sahiplenmek... **Ortam kurmak,** yazmak için gerekli ortamın ve kafa rahatlığının oluşturulmasına işaret ediyor. Tiyatrocu Ferhan Şensoy şöyle söylüyor: “*Yazmaya*

çalıştığım her kitap için ayrı bir masam var, ev masa doldu.” Benzer bir bakışla Latife Tekin’in **yazma düzlemine girmek** dediği şeyi belki de bu ortam kurmak fiiliyle okumak işimize yarayabilir. Serüven Kültür’deki yazı atölyesinin fanzin deneyimi bu konuda iyi bir örnek. Yazı atölyesinde bir araya gelmek katılan herkeste yazma şevkini arttırdı. Yani bir konu daha: **Yazmak isteyenlerin bir araya gelip birbirinde yazma şevki, motivasyonu ve düzeni oluşturması.**

Yazıya ön hazırlık yapmak, çoğu zaman yazmayı oldukça kolay ve berrak hâle getiriyor. Düşünülen fikirler, referanslar, imgeler ve nesnelere dair ne kadar derinleşilirse ve konunun etraf okumaları ne kadar genişletilirse yazıda o kadar kolay bir akış yakalanıyor. Böyle olunca spontanlığın gücünü de kağıda dökme şansı buluyoruz. Yani **ne yazacağımı bilerek kalemi eline almak** işleri kolaylaştırıyor. Buna ek olarak yazılacak şeyin sonraki basamaklarını bilmek ve **yazıdaki iddianın doğruluğunun yanı sıra “gerçekliği”**, yere sağlam basarlığı da yazıyı yazmayı kolaylaştırıyor.

Bireyciliğin öne çıkarıldığı mevcut egemen sistemde, sanat ve edebiyat alanlarında üreten kişilerin dehalâştırılması ile paralel olarak, üreten kişinin ilhamı da salt metafizik hâle getiriliyor. İlham dediğimiz zaten hâlihazırda izleri olan bir duygunun, düşüncenin, benzetmenin, bağlantının karşılaştığımız herhangi bir şeyde vuku bulmasıdır. Özcesi ilham perileri bize gelmez, biz **ilham perilerine doğru yürürüz**. Bu da şu üç filin harmanlanmasından geçer: okumak, gözlemek, yazmak.

Yazdıkça dilimiz, diğer dillerden belli düzeyde ayrışır. Bu ayrışma çok değerlidir. Böylece **birbirimizin aynısı olmak yerine aynası** oluruz. Yazmanın içindeki çoğulculuğu, üslup çeşitliliğini beslemeli yani **“aynı sokağa farklı pencerelerden bakmalı”**yız... Aynı kökten çıkıp aynı ufka bakan kalemlerin dilsel ayrışmalarını, diğer bir deyişle mücadelemizin dilsel, üslupsal genişliğini oluşturmak için kütüphanelerimizin de gözden geçirilmesi gerekiyor. Elbette devrimci mücadelenin temel yayınlarını okumak hâlen en temel ihtiyaç ve görev. Bunun yanında okunacak **kaynakların her düzeyde çeşitlendirilmesi** de bir o kadar önemli.

Yazı yazan kişilerde, yazıdan hızlıca kurtulma eğilimine de rastlarız sık sık. **Yazdıklarıyla karşılaşmanın, enine boyuna hesaplaşmanın**

korkusudur bu ve bu korkuyla hesaplaşmak önemlidir. Yazıya dair en sert eleştiriler de dahil geri dönüşleri almak, bu aşamada **yazıyı aşırı sahiplenmemek**, dokunulmaz görmemek gerekiyor. Bu aynı zamanda kolektif yazma biçimi için de gereken bakış açılarından birisi. Yazıyı geri dönüşler yardımıyla geliştirmek gerekir. Hiçbir yazı mükemmel olamaz, her yazı üzerine çalıştıkça iyileştirilebilir. Tabii ki bu iyileştirme ihtimallerinin sonsuzluğunun bizi yazıları sonlandıramamaya götürmesine karşı da uyanık olmalıyız.

Yürüyen bir yazı yazmak için önümüzde engeller var. Bir de o engelleri aşabileceğimize dair bize güç veren kavramlar, yöntemler ve gücümüz var. İşte bunları açığa çıkarmaya çalıştığımız bu söyleşiden bizde kalanlar bunlar. Umarız ki yaptığımız söyleşi ve bu söyleşiden hareketle yazdığımız yazı, yazmak eylemine dair bir tomurcuk oluşur.

Okuma-İzleme Önerileri

- Nasıl yazıyorum? - Gaye Boralıoğlu (Video)

youtu.be/TP-O9qWc7kU?si=AV7PJ8SXcWZIBQZU

- Latife Tekin Kırathane'de: Zamansız (Video)

youtu.be/Wgtg6BWIOjk?si=wwy94YWLJu1Jnff4

- Ursula Le Guin, Dümeni Yaratıcılığa Kırmak, Hep Kitap, 2022

SINIRDA KAPİTALİZME KARŞI ÖRGÜTLÜ MÜCADELENİN BAYRAĞINI YÜKSELTMEK*

* Bu yazı, Toplumsal Özgürlük Partisi İzmir İl Örgütü'nün Haluk Yurtsever'le 1 ve 7 Aralık 2022 tarihlerinde iki ayrı oturum şeklinde yapılan söyleşilerin soru-cevap formatında yeniden düzenlenmesiyle hazırlanmıştır.

“Zamanımız ve biz”i anlama çabamız sürüyor. Her gün farklı şekillerde yüzleşmek zorunda kaldığımız kapitalist üretim ilişkileri hâkim olmaya devam ediyor ama örgütlü mücadeledeki ısrarımız da onca baskıya rağmen sürüyor. Bu örgütlü mücadeleyi dur durak bilmeden beslemek, teorik olarak zırhlanmak ise bir tercihten ziyade bir görev hepimiz için. Bugün bu mücadele ateşini harlamak için neler yapabiliriz?

Marx'ın eksik ve yanlış anlaşılan sözlerinin başında o meşhur 11. Tez'i geliyor diye düşünüyorum, yani “Filozoflar dünyayı yalnızca

çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir.” sözü. Cümlelerin ikinci kısmı ifadenin tamamı gibi algılandığı için eksik anlaşılıyor. İnsanlar dünyanın yorumlanması ve teorik üretim kısmı bitmiş gibi algılıyorlar. İki yüz yıldır bunun eksik bırakıldığını düşünüyorum. Dünyayı yorumlamak bir kez yapıp kenara konacak bir şey değildir.

Bugünün gerçekliğini güçlü bir şekilde analiz etmek, kavramak gerekiyor bu anlamda. Büyük bir tarihsel olay olarak Sovyetler Birliği'nin 1991'de çözülmesi bir milat olarak büyük bir önem taşıyor. Bence dünya komünist hareketinde çözülme çok daha önce başlamıştır. Dünya çapında sol-sosyalist hareket eski geleneklerini sürdürmek ya da yeniyi kurmak açısından gereken performansı gösterememiştir. Bence bu saptamayı cesaretle yapmamız gerekiyor. Bunu yapmazsak “mış gibi” davranmaya başlarız. Yani “yorumlayacak bir şey yok aslında, devrimin teorisi, her şeyi var” ya da “örgütlenmeyi daha sıkı yaparsak, daha iyi örgütlenirsek, daha çok kitle çalışması yaparsak... devrime ulaşabiliriz” dediğimizde kendimizi kandırılmış oluruz. Paradigmalarındaki değişikliği fark etmeden ve paradigmalar üzerinde sistemin sınır uçlarına yönelmeden, sınırlı bir güçle, büyük bir gücü yenmek mümkün değildir.

Böyle bir tespitte bulunmak haliyle dünyanın siyasal manzarasının fotoğrafını çekmeyi gerektiriyor. Ben ise bu fotoğrafı, kapitalizmin tüm göstergeleriyle sınırlarına eriştiği bir eşik olarak görüyorum. Dolayısıyla ben bugün kapitalizmin gerçekten sınırında olup olmadığına, sınırındaysa bunun göstergelerine ve eğer gerçekten kapitalizmin sınırlarında yaşıyorsak o sınırdaki mücadelenin programının ve eyleminin nasıl üretileceği konusuna kafa yormamız gerektiğini düşünüyorum.

Kapitalizmin sınırlarına eriştiği tespitinizi biraz daha açabilir misiniz? Üretici güçlerin gelişmesiyle üretim ilişkilerinin eskisi gibi süremeyeceği ve bunun devrim için gerekli zemini yaratacağı tezi uzunca bir süredir pek çok Marksistin devrim öngörülerinin temelini oluşturuyor. Bugün sizin sınır tespitinizi bundan farklı kılan noktalar neler?

2018'den bu yana hem ülke çapında hem de dünyada siyasi tartışmalar olurken belki peş peşe sıralanabilecek üç saptamadan hareketle kapitalizmin sınırlarına eriştiğini düşünüyorum. Tabii bunlardan her birinin -özellikle de ilk ikisinin- temellendirilmesi, açıklanması, geliştirilmesi gerekiyor. Kapitalizmin teorik, tarihsel ve ekolojik bir sınıra gelip dayandığını düşünüyorum ve bu sınırın da bazı dışavurumlarını tek tek açıklamaya çalışıyorum. Gezegeenin geldiği ekolojik yıkım, iklim krizi, dünya çapındaki toplumsal cinsiyet yarılması, sınıfsal uçurumlaşma ve bunların hem ekonomik planda hem de siyasal planda kendisini gösteren çok somut örnekleri... Yani dolayısıyla benim birinci saptamam kapitalizmin teorik ve tarihsel olarak bir sınıra geldiği, bir sınırda kapitalizmle karşı karşıya olduğumuzdur. Bu saptamanın şu açıdan da önemli olduğunu düşünüyorum. Biliyorsunuz bizim Marksistlerin klasik bir sıralaması vardır. Kapitalizm krizli bir sistemdir. Kriz gelir çöküş olur. Çöküşle devrim çıkar diye özetlenecek bir yaklaşım. Ben kriz-çöküş-devrim şeması yerine bu sistem kendisini artık yeniden üretemeyecek bir sınıra yaklaştı diyorum en azından. Üstelik neoliberal sermaye birikim rejimi koşullarında bugün ne temsili anlamda ne de burjuva toplumunun demokrasisi anlamında bir demokrasiden söz edebilmek mümkün değil.

İkinci olarak bu sistemin içinde artık yeni bir toplumun öğeleri, nüveleri ve maddi önkoşulları oluşuyor diyorum. Kapitalizmin bir üretim biçimi, bir toplumsal düzen olarak sınırlarına dayanmasıyla, yeni bir topluma geçişe olanaklı kılan maddi, ideolojik ve kültürel önkoşulların oluşması, birikmesi aynı sürecin iki yüzüdür. Burada üç noktanın altını çizebiliriz. Birincisi, üretimin toplumsal karakteriyle, sonuçlarına el koymanın kapitalist niteliği arasındaki çelişki bugün dünyayı birçok alanda "ya küresel ölçekte toplumsal çözüm, ya yıkım" diye özetleyebileceğimiz bir noktaya getirmiştir. Kapitalizm, son 20-30 yıldır dayattığı, neoliberal dönüşümün gerekçesi olarak sunduğu, "refah ve demokrasi" getireceği iddia edilen ideoloji yüklü "küreselleşme" söylemini taşıyamaz, ancak dünya çapında ortak akıl ve planlamayla üstesinden gelinecek sorunlara çözüm üretemez hâle gelmiştir. Kapitalizm karşıtı karakteriyle küreselleşme bugün dünyayı değiştirmek isteyenlerin belgisidir. İkincisi, orman, deniz,

akarsu gibi doğal oluşumlara ve günümüzün en önemli üretici gücü durumuna gelen bilim ve bilgiye, ürün ve hizmetlerine kapitalist el koymaya karşı dönemin en önemli karşı kültürleşme hareketleri filizleniyor. Doğal kaynaklara ve her türlü bilgiye ulaşımın herkesin hakkı olduğunu savunan “müşterekler” hareketi, “açık kaynak”, “özgür yazılım” oluşumları toplumsal-evrensel gereksinmelerin, giderek büyüyen etkili hareketlere, kapitalizm içindeki komünizan nüvelere dönüştüğünü gösteriyor. Vikipedi’den korsan web sitelerine, bilgi üzerindeki kapitalist tekeli, “patent”, “fikri mülkiyet” zırhlarını delen yaygın bireysel-grupsal girişimlere kadar onlarca hareketin oluşturduğu toplam, günümüzün “zamanı gelmiş” düşüncelerinin kuvveden fiile çıkmakta olduğunu gösteren örnek ve olanaklardır. Üçüncüsü, Marx, *Kapital*’ın üçüncü cildinde özgürlük dünyasının “çalışmanın son bulduğu yerde” başlayacağını, “bunun temel koşulunun ise ‘iş gününün kısaltılması’ olduğunu yazmıştı. (*Kapital III. Cilt*, Yordam, s. 806-807) “İş günü” kavramının ve üretim-zaman ilişkisinin kökten değişmekte olması, bilimsel teknolojik gelişmelerin “zorunlu emeği” zorunlu olmaktan çıkarması komünizm yolunda son derece önemli bir olanaktır.

Üçüncü olarak ise kapitalizm ne kadar sınırlarına ulaşmış olursa olsun, nesnel koşullar yeni bir toplumu her zerresiyle ne kadar çağırırorsa çağırсын eğer sonunda bunu tarihin çöplüğüne gönderecek bir toplumsal özne ortaya çıkıp şekillenemezse kapitalizm ortadan kalkmayacaktır. Bununla da bütünleştirdiğimiz zaman aşağı yukarı tablo çıkmış oluyor.

Kapitalizmin sınırlarıyla ilgili üçüncü tespitinizden yola çıkarsak sınırda kapitalizmi yıkabilecek bir siyasetin eksenlerini somut örneklerle açabilir misiniz?

Sosyalist hareketin bazı kesimlerinin toptancı bir kolaycılığa kaçtığını düşünüyorum. Mesela bazı hareketler hemen hemen her konuda çözüm paketleri öneriyor. Sözünü ettiğim paketleri dikkatle inceledim. Hepsi Türkiye’ye sosyalizm geldikten sonra uygulanacak şeyleri, yani eğitimi şöyle örgütleyeceğiz, enerji sorununu şöyle çözeceğizi anlatıyor. Ne zaman peki? Sosyalist iktidardan sonra. İyi ama

bizim bugünkü ivedi sorunumuz bu değil ki. Sosyalist düzenin bugün kapitalist düzenin çözemeyeceği pek çok sorunu, kamulaştırma yöntemleri, ülkenin enerji kaynaklarının, doğal kaynaklarının doğru kullanımı, planlama vb. ile çözebileceğini biliyoruz. Ortadaki asıl sorun ise bu işten en büyük çıkarı olan büyük kitlelerin, insan topluluklarının böyle bir dönüşüme kazanılması. Yani bizim oraya nasıl ulaşacağımızın da programını, planını, yol haritasını ya da stratejisini üretmemiz gerekiyor. Yanlış anlaşılmasın elbette iktidara sosyalizm geldikten sonra yapılacak şeylerin tartışılması ve belirlenmesi gerekiyor. Ama bu kocaman dünyanın Türkiye parçasında, kapitalizmin bir yandan sınırlarına geldiği; öte yandan da kendi yumuşak eldivenlerini bıraktığı, otoriterleştiği bir zamanda biz hangi söylemle, eylemle iktidara gelebilecek bir güç oluşturabileceğiz?

Sanırım Troçki'ye ait olan ve bu söylediğim ilişkiyi anlatan güzel bir formülasyon var. Tam olarak oradan hareket edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Troçki 1905 Devrimi'nde, bizler 8 saatlik iş günü dedik; 8 saatlik iş gününü işçi sınıfı için kazanamadık ama işçi sınıfını 8 saatlik iş günü talebine kazandık diyor. Biz şu anda işsizliğin şöyle çözülebileceğini söyleyebiliriz ya da asgari ücret tartışmasına şu anda sistemin verdiğiinden daha başka bir yanıt verebiliriz. Ama bu cevabı bizim işçi kitlelerine ulaştırıp onları kazanmamız gerekiyor. Düşünceler ancak böyle "maddi güç" oluşturabiliyor.

Biraz bahsettiğiniz bu toplumsal özne üzerine konuşalım istiyoruz. Özellikle 2008 Krizi sonrasında ortaya çıkan toplumsal hareketlerde kendiliğindenlik vurgusu çok ön plandaydı. Ancak Tahrir Ayaklanması dışında -ki o da başka bir yere evriltildi- bu hareketler köklü bir değişiklik yaratamadılar. Toplumsal hareketlerin dönem dönem patlak verdiği ama devrimlerin yaratılmadığı bir çağda toplumsal özne tam olarak neyi ifade ediyor?

Toplumsal özne çok geniş bir kavram. Özellikle siyasal özne demedim. Bir siyasal partiyi, dünya partisini ya da siyasal hareketi kastetmiyorum. Toplumsal özne dediğimiz zaman bizim aklımıza en başta sınıflar, katmanlar gelir. Objektif olarak yeni bir sınıfsallığın oluşması, bunun kapsamı, genişliği, talepleri, bu taleplerin gerçek-

liğe dönüştürülmesi gibi sorunlar var. Sonunda bunların hepsinin bir siyaset vektörüne, yani siyasal bir hedef, siyasal bir strateji, siyasal bir program somutluğuna ulaşması gerekiyor.

Bu noktada soğukkanlı ve aslında pek de hoşumuza gitmeyecek bir saptamayı yapmamız gerekiyor. Bugün dünyanın ne yazık ki hiçbir yerinde komünist, sosyalist, hatta köktenci demokrat ya da eski deyimle devrimci demokrat diyebileceğimiz herhangi bir hareket gerçek bir siyasal seçenek durumunda değil. Pek çok siyasal örgütlenme yükseliyor, toplumsal hareketler ve sınıfların mücadelesi de durmuyor. Siyaseten de pek çok deneme yaşanıyor. Ama bugün kapitalist ülkelerin hiçbirinde düzen karşıtı, düzen dışı gerçek bir güç maddi varlık olarak ne yazık ki kendisini ortaya koyamıyor.

Burada son 30 yıla şöyle kabaca baktığımızda dünyanın pek çok yerinde çok ciddi işçi sınıfı direnişleri olduğunu görüyoruz. 1995'te Fransa'da bildiğiniz 20. yüzyılın mücadele manzaralarına benzeyen doğrudan örgütlü sanayi proletaryasının verdiği mücadeleler oldu. Arkasından da dünyanın birçok yerinde kalkışmalar meydana geldi. 2011 Arap Baharı oldu, Wall Street oldu, İtalya'da, İspanya'da çeşitli direnişler yaşandı. Daha yakın zamanda, geçtiğimiz yaz, bir hareketin radikalliğini arayacaksak mesela Sri Lanka'da kitleler ayaklanıp başkanlık sarayını bastılar. Şili'de metro ücretlerine zamma karşı yapılan protesto hareketi büyük bir toplumsal hareket yarattı. Örnekleri kolaylıkla çoğaltabiliriz ama bunların hiçbirinde 50-60 yıl öncesine benzer bir durum yok. Çünkü o dönemde birçok yerde hem işçi sınıfı mücadeleleri açısından hem de onları temsil eden komünist partiler açısından işçi sınıfının sendikal ve üretimden gelen gücünü ortaya koyması açısından bugünkünden farklı bir durum vardı.

Şimdi dolayısıyla bugün 1975'te başlayan 1992'de Sovyetler Birliği'nin çözülüşüyle de hızlanan dünya komünist, sol-sosyalist hareketinin henüz büyük bir likidasyon dalgasından çıkamadığı kanısındayım. Çünkü Sovyetler Birliği'nin çözülüşü sadece bir sosyalizm ekolünün sahneden çekilmesi değildir. İlk doğduğunda dünyanın altıda birini, 1945'ten sonra da dünyanın üçte birini kapsayan topraklarda ciddi, dünyayı kutuplaştıran bir sosyalizm denemesinin sona ermesidir. Böylesi büyük bir gücün sahneden çekilmesi siyasal sonuçlarıyla

birlikte dünyadaki bütün güç dengeleri açısından bu likidasyon dediğimiz sürecin maddi unsurunu oluşturmuştur. Likidasyon derken, ister mevcut eski geleneklerini sürdürüp yeniden üretmek anlamında olsun isterse de ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar üzerinden kendisini yeniden kurmak anlamında olsun reel, sahici, görünür, toplumlarda alternatif olacak bir gücün ya da güçlerin şekillenmemesini kastediyorum. Bugün dünyadaki hangi gelişmeye bakarsanız bakın, Sovyetler Birliği'nin olduğu bir dünya ile olmadığı bir dünya arasındaki farkın dünya çapındaki bütün güç ilişkileri açısından ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Siyasal örgütlenme ve özne tartışmaları ister istemez sınıfın mevcut durumunu anlama çabasını da beraberinde getiriyor. Pandeminin bize hatırlattığı bazı gerçekler de var. Katı kısıtlamaların olduğu günlerde bile fabrikalar üretime ara vermediler, hatta çalışanlarını hastalık kapmasın diye fabrikalara kapatan işletmeleri bile gördük. Öte yandan motokuryeler başta olmak üzere bazı işkolları oldukça güvencesiz çalışma koşullarıyla birlikte sınıfın içerisinde belirgin bir katman oluşturmaya başladılar. Siz bugünün sınıf kompozisyonunu nasıl görüyorsunuz?

Şu anda ILO'nun da yayımladığı istatistiklere göre dünya nüfusunun yaklaşık yarısı, yani dört milyara yakın insan herhangi bir özel mülkiyete sahip olmadan, yani emeğinden başka geçim aracı olmadan yaşıyor. Bunların çok önemli bir kısmı da ücretli. Bu sayılara ücret almayanları ve işsiz olanları da dahil ettiğimiz zaman, gittikçe büyüyen bir toplumsal proletaryadan söz edebiliriz. Ben buna özellikle toplumsal proletarya demeyi doğru buluyorum. Çünkü özellikle 20. yüzyılda proletarya dediğimizde, genellikle ve çoğunlukla sanayi proletaryasını, doğrudan üretim yapan emekçileri düşünüyorduk ve biraz da siyaset bunun üzerinden yürüyordu. Ama şimdi bu yeni dönemin, neoliberal sermaye birikiminin getirdiği başka bir gelişme var. O gelişmenin temel noktası şudur: Artık bizim proleter tanımımız, yani yaşamak ve geçinmek için üretim aracına sahip olmayan, kendi emeğini satmaktan başka bir şeyi olmayan insanların yanı sıra daha da genişleyen bir toplumsallıktan söz edebiliriz. Bilfil bir işte

çalışmayanlar, ev emekçileri, kent yoksulları, kır yoksulları vb. de bu tanımın içinde. Yahut orta sınıfın entelektüel emekçi dediğimiz kesimleri de bunun içine giriyor. Ama bunlar eskisi kadar homojen, eskisi kadar birbirine benzeyen, çıkarları daha dar anlamda tanımlanabilecek bir özellikten daha katmanlı, çok türlü daha geniş bir toplumsallık ifade ediyor. Yani toplumsal proletarya işçi sınıfının giderek büyümesi anlamına geliyor. Ama bir yandan da tabii aynı şeyin tersten ifadesi olarak da kapitalist sınıf da küçülüyor. Kapitalist sınıf tabii ki yüzde 1'den ibaret değil, o bir slogan. Ne yazık ki o kadar basit değil.

Özellikle kapitalist sınıf diyorum. Çünkü burjuva sınıfı ile kapitalist sınıfın özdeş şeyler olmadığını düşünüyorum. Marx'ın kullandığı burjuva devrimleri döneminde burjuvazi dediğimiz sınıf bir kentli sınıflar koalisyonuydu. İçinde eğitimciler, avukatlar, hukuk müşavirleri ve yanı sıra küçük burjuvalar, aydınlar yer alıyordu. Bugünkü sivrilmiş kapitalist sınıftan çok daha geniş bir sınıfsal yapıydı. Marx'ın, Engels'in kullandığı terimle orta sınıftı. Çünkü yukarıda aristokrazi yer alırken aşağıda plebler, yoksullar ve emekçiler yer alıyordu. Ortada da o zamanın "orta sınıf"ı olarak burjuvazi yer alıyordu.

Peki bugün kapitalist sınıfı orta sınıftan nasıl ayırt edebiliriz? Bilimsel olarak ayırmaya çalışırsak bir tek kıstası var. Başkasının artık emeğini sömüren kişi olması lazım. Bunun hayattaki kıstası şudur. Eğer bir esnaf, bir küçük atölye sahibi, bir tekstil atölyesi sahibi eğer yaşamını sürdürebilmek için kendisi de çalışmak zorundaysa, yanında 10 kişi çalıştırırsa da aslında hâlâ orta sınıfı aşamamış demektir. Ama kendisi de çalışmadan başkalarını çalıştırarak geçimini sağlıyorsa artık bu küçük de olsa bir kapitalisttir. Böyle bir sınıf farkı koyabiliriz. Böyle baktığınız zaman borsada sörf yapıp para üzerinden para kazananlar da, dövize bağlı mevduat hesabına para yatırıp rant yapan da bu kapitalist artı değer alanından pay alan küçük kapitalistler olarak değerlendirilebilir. Ben mesela genç, 35-40 yaşlarında, tek yaptığı iş sabahtan akşama kadar borsalar üzerinde çalışıp uğraşıp parasıyla hayatını döndüren insanlar tanıyorum. Bunlara da yeni dönemin küçük burjuvazisi diyebiliriz. Kendi emeğiyle yapıyor ama sonunda kapitalist ranttan bir pay alıyor. Bunu biraz daha büyük ve

farklı yapan yatırım veya danışmanlık şirketi ise kapitalist oluyor. Dolayısıyla kapitalist sınıf o kadar dar değil.

Peki sınırdaki siyaset eksenlerini sınıfın mücadele dinamikleriyle nasıl keşiftirebiliriz sizce? Son dönemin en önemli tartışmalarından olan asgari ücret ve EYT özelinde sınırdaki siyaset nasıl kurulabilir?

Şimdi 1917 Rusya'sını düşünelim. Metalurji ve sonra otomobil fabrikası olan Putilov Fabrikası var. Rakamlar farklı dönemlerde değişmekle birlikte orada çalışan işçilerin sayısının 45 bine kadar vardığını biliyoruz. Tek bir fabrikada 45 bin işçiden söz ediyorum. Bolşeviklerin yaptığı iş orada beş yüz kişiyi örgütlemek üzerine kurulu. Beş yüz kişiyi öyle büyük bir fabrikada iyi örgütlediğinizde ve o fabrika ayağı kalktığı zaman Leningrad'ı da ayağa kaldıracaktır. Şimdi bugünün İstanbul'unu veya İzmir'ini düşünelim. Fabrikalarda çalışan doğrudan sanayi işçileri değil ama bir kentte her gün kent yaşamını yeniden üreten binlerce, yüz binlerce emekçi var. Ulaşım, eğitim, sağlık gibi bütün bu kent yaşamı nasıl yeniden üretiliyor? Bunu yapan insanların çok büyük bir kısmı da proleter. İyi ama bu proleterleri Putilov Fabrikası işçilerini örgütlediğiniz gibi bugün örgütleyebilir misiniz? Böyle bir toptancılık yok.

Bugün kent merkezli mücadeleler, kentin yeniden üretimi, kent sınıfları gibi kavramlar ortaya çıkıyor. Bunun daha başka önemli bir tarafı daha var. Esas olarak sömürünün kaynağı üretimdir, üretimden başlar. Yani artı değer üretilir. Üretilen değer bir kısmına sermaye el koyar. İşçiye ödemez. Buradan sömürü çıkar. Sömürünün en basit tanımı budur. Peki sömürü bundan ibaret midir? Bu soruya bizim net hayır dememiz lazım. Ve bugün ikincil sömürü biçimleri diyebileceğimiz biçimler giderek öne geçmektedir. Belirli bir ücret alıyorsunuz ama yaşama için gerekli olan miktar giderek artıyor. Barınma, elektrik, su, İnternet, ulaşım, sağlık, eğitim vb. aklınıza gelebilecek her şeye ödeyeceğiniz miktar artıyor. Bunların, harç, vergi vb. kalemleri muazzam tutarlara ulaşıyor. Türkiye "iyi" bir örnek. OECD ülkeleri içerisinde dolaylı vergiler konusunda Türkiye şampiyon. Peki dolaylı vergi nedir? Harçlar, pullar ve yanı sıra televizyon izlerken,

telefon kullanırken, günlük gereksinimlerimiz için alışveriş yaparken ödediğimiz haraçlar. “Dolaylı” da denen bu tür vergiler, eşit olmayan yurttaşlardan alınan “eşit” vergilerdir. Bir sömürü düzeneğidir. EYT hareketi şu anda Türkiye’nin en proleter hareketlerinden biri sayılabilir. İşe girerken şu kadar yıl çalışan, şu kadar gün prim ödeyen herkes emekli olur denmiş, şimdi de ben usulü değiştirdim diyorsunuz. Kazanılmış haklarını yitirenler son derece haklı bir temelde mücadele ediyor. EYT örneği, bir yönüyle Fransa’daki “Sarı Yelekliler” hareketine benziyor. İçinden geçtiğimiz dönemde yeni mücadele ve örgütlenme biçimleri işte tam da bu “ikincil sömürü biçimleri” dediğimiz eksen üzerinde doğuyor.

Asgari ücret başlığı çeşitli açılardan çok önemli. Asgari ücret bir yandan emek gücünün daha aşağı çekilemeyecek alt limitini gösterir. Dolayısıyla da sadece asgari ücretlinin değil, bütün işçi sınıfının ücret bareminin temelini teşkil edeceği için buradaki kazanım önemlidir, bütün sınıfın çıkarınadır. Yukarıda kısaca değindiğim gelişmelerin de sonucu olarak günümüzde asgari ücret ters yönde bir düzenek olarak işlemeye başladı. Türkiye’de en az yüzde 50-60 civarında insanın asgari ücret ya da asgari ücrete yakın ücretlerle çalışmasıyla birlikte asgari ücretin yukarıya itici değil aşağıya çekici bir yol oynadığını görüyoruz. Zaten asgari ücrete yapılacak zam miktarları da sınıf mücadelesinin şiddetine göre değişiyor, seçim yaklaşacağı zaman biraz artırabilirler. Ama asıl meselenin zam için rakamların konuşulması olmadığını düşünüyorum.

Sistemin sınırlarında onun temel örgüsü olan, temel varlık nedeni olan mantığın yerine başka bir mantığı geliştirmek gerekiyor. Bizim talebimizin açlık ya da yoksulluk sınırı üzerinden bir miktarın belirlenmesinden ziyade bir zamanlar sadece sosyalist ülkelerde değil refah devleti Avrupa’sında da olduğu gibi insanların tanımlanmış temel ihtiyaçlarının kamusal olarak karşılanması olması gerekiyor. Bugün sendikalar ve siyasi partiler böyle bir söylem geliştirseler, miktar üzerinden çıkmaz tartışmadan daha farklı bir perspektifi ortaya koymuş olurlar. En azından benim girişte söylediğim gibi bunlar gerçekleşmese bile işçi sınıfı bu taleplere kazanılabilir. Somut olarak mesela asgari ücret alan kesimin elektrik, doğal gaz vb. bazı temel

ihtiyaçlarında tarifelerin farklı uygulanmasıyla bile buna başlanabilir diye düşünüyorum. Tabii bütün bunlar sosyalistlerin ve komünistlerin talepleri ne kadar toplumsallaştırabileceklerine çok bağlı.

Şu anda Türkiye emekçiler açısından bilinçli olmayan ama gerçekten patlamaya çok hazır şiddet öğelerinin biriktiği bir toplum haline geliyor. Bıçak kemiğe dayandı sözü bugünler için gerçekten doğru. Birçok insan biyolojik yaşam sınırlarında cebelleşiyor. Böyle bir toplumda bu biriken öfke bir yere kanalize olacaktır. Düzen partilerinin programları birbirine yaklaşırken, hatta tekleşirken toplum bir daha beraber olamayacak kadar düşmanlaştırılarak kimlik, dil, din, ırk gibi konular körükleniyor. Sistem düzene olan öfkeyi mültecilere, Kürtlere, Suriyelilere yönlendirmeye çalışıyor.

Böyle bir ortamda ekoloji alanı, asgari ücret konusu ya da diğer alanlardaki tüm taleplerin mantığı, içeriği kapitalizme karşıtlığı içermelidir. Ve bugün bunların gerçekleştirilebilmesi, en azından bundan zarar gören kesimlerin bu yöntemle kazanılmaları mümkündür. Ancak bence böyle bir şey yaparsak sınırdaki bir mücadele ve sınırdaki bir eylem programı yaparız. Yeni bir heyecan ancak böyle yaratılabilir diye düşünüyorum.

Okuma Önerisi

- Haluk Yurtsever, Dünya'da ve Türkiye'de Komünist Ufuk, Yordam Yay., 2023

elYazmaları”

“HAYALLER GERÇEKLERE ÖNCÜDÜR”

www.elyazmalari.com